

సావిత్రి

నాటకము

పద్యము :

రంగ కిష్టమ్మ చరణమారు

వేంకటరత్నము,
96-నాటకము

బుక్ సెల్లర్ అండ్ పబ్లిషర్,

బె జ వా డ .

కా కి నా డ

ఆల్బర్ట్ పవర్ ప్రింటింగ్ వర్క్స్, యందు
ముద్రింపబడియె.

1927.

ఆంధ్ర నాటకములు.

సంపూర్ణరామాయణము గూ. శో. 1-4-0	శ్రీరామవిజయము	0-8-0
సంపూర్ణోత్తరరామాయణం నారా 1-4-0	శ్రీరామశ్యామేధము	0-8-0
సంపూర్ణభారతము 1-4-0	ఉషాపరిణయము	0-8-0
తారాచంద్రీయం కా. బి 0-12-0	చంద్రీకాంత చ. మా.	0-10-0
విసమిత్రవిజయం ఇ. య. 1-0-0	కన్యకాపరమేశ్వరీవిలాసం	1-0-0
కారదావిజయం శో. పి 0-12-0	సంగీతశశిరేఖ అ. చం	0-12-0
మాళకవి 0-12-0	సతీకులనీ దో. నీ 1-4-0	
సత్యాబాయి జ. అ. 0-12-0	జయంతజయపాత బ. శో.	0-8-0
భీమప్రతిష్ఠ క. శో. 0-12-0	కుశలవప్రభాభిషేకం రా. శా.	0-12-0
కలీదాసీయము శి. రా. 0-12-0	మహానంద పుం. శి.	1 0 0
సారంగధర వి. సు. 0-12-0	సత్యహరిష్చంద్ర ర. శా.	0-12-0
కుశలవ డిటో 0-12-0	సంపూర్ణరామాయణం న. గో.	1-4-0
చతురచంద్రహాస 0-8-0	సావిత్రి దో. నీ.	0-12-0
కులనీదాసు శో. న. 1-0-0	సానుకాపప్రభాభిషేకం శో. న. 0 12-0	
భక్తకలీదర్ 1-0-0	మారుతీవిజయం గూ. శో.	0-12-0
లంకాదహనము త. య. 1-0-0	సుమతీదేవి బ. శా.	0-12-0
సారంగధర 1-0-0	సువర్ణపాత్ర ర. శా.	1-0-0
జయంతజయపాత 0-2-0	కవత్తారనాటకము చం. కే	1-0-0
మైరావణవిధ 0-1-0	సంగీతకృష్ణలీల స. శిం	1-0-0
తారాబాయి 0-1-0	సంగీతవిష్ణులీల చ. మా.	1-0-0
సతీసావిత్రి 0-12-0	సంగీతగుల్షాబకావలి డిటో	1-0-0
రాధాకృష్ణ పా. ల. 0-10-0	చిల్లమంగళ చింతామణి	1 1 1
పద్మప్రహరణ కా. శా. 1-0-0	సంగీతలంకాదహనం దో. నీ.	0-10-0
చింతామణి కా. శా. 1-2-0	పానుకాపప్రభాభిషేకం	0-12-0
సతీనర్మయ బ. కృ. 1-6-0	వేశ్యాహితబోధిని	1-0-0
విషవసారంగధర 1-6-0	వేశ్యావధుం పా III	0-8-0
ప్రహరణ 1-4-0	భక్తరామదాసు కే. శి.	1-0-0
పానుకాపప్రభాభిషేకము 1-4-0	పాంచాలిమానసంగీతం కే.రా.	1-4-0
చంద్రహాస 1-4-0	సంగీతమార్కంఢేయ	0-12-0
శ్రీరామజననము దో. నీ 0-8-0	పాంచాలిమానసము రా. శా.	0-10-0
శ్రీరామప్రవాసము 0-8-0	పాంచాలిప్రవాసము డిటో	0-12-0
శ్రీరామోద్యోగము 0-8-0	పాంచాలివోద్యోగము డిటో	0-12-0

రంగా వెంకటరత్నం,

బుక్స్-సెలర్స్, బెజవాడ.

శ్రీ

సావిత్రి నాటకము

4 అంకముల నాటకము.

పండిత ద్రోణరాజు సీతారామ విరచితము.

బెజవాడ బుక్కుసెల్లర్సు

రంగా వెంకటరత్నముచే

ప్రకటింపబడియె

ఏడవకూర్పు 2000.

జయంతి జగన్నాథశాస్త్రిగారిచే

కాకినాడ ఆల్బర్టు పవర్ ప్రింటింగ్ వర్క్సు, యాంకు
ముద్రింపబడియె.

1927.

Registered Copy-right]

[వెల రు 1—0—0.

ప్రీతి క

అంధ్రమహాజనుల యాదరణమున నీనాటకము ఆరవ కూర్పు
 సదుభాగ్యము లభించినది. అయిదవ కూర్పున నింతకుమున్ను తేని
 తొన్నిరంగములును, ప్రకటనకర్త కోరగా మఱికొన్ని కీర్తనలును
 చేర్చినాను. ప్రసర్తకులుగాని, చదువరులుగాని, మఱిమైన వలసిన
 మార్పులంగూర్చి దయతో తెలిపినచో ముందుకూర్పునందు చేయు
 లుకు బ్రయత్నించెద.

శుంభూరు, }
 1.8.25. }

కెల్లు
 గ్రంథకర్త.

మొదటికూర్పు—5000

రెండవకూర్పు—1000

మూడవకూర్పు—1000

నాలుగవకూర్పు—2000

అయిదవకూర్పు—1000

ఆరవకూర్పు—1000

ఏడవకూర్పు—2000

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

ద్యమత్సేనుడు— సాశ్వదేశపురాజు.

విశారదుడు— మంత్రీ.

చిత్రకేతుడు— ద్యమత్సేనుని శత్రువు.

సత్యవంతుడు— ద్యమత్సేనుని కొడుకు— కథానాయకుడు.

అశ్వపతి— మద్రీరాజు.

నారదుడు— ముని.

యముడు.

చిత్రగుప్తులు.

సుశర్మ— సత్యవంతుని హితుడు.

స్త్రీలు

సావిత్రి— మద్రీరాజపుత్రి (కథానాయకి)

భద్రాంగి— ద్యమత్సేనుని భార్య.

సర్మద— సావిత్రి చెలికత్తె.

సావిత్రి నాటకము.

ప్రథమాంకము.

—o—o—o—

రంగము—సాశ్వపురము

[ప్రవేశము:—చిత్రికేతుడు]

చిత్రి—(స్వగతము) ద్యుమత్యేనుని సైన్య హల్పసంఖ్యగలదై యుండి నను నాసేనతోఁ గడుభైర్యమున పెన్నిడక పోరాడుచున్నది (ఎదుటజూచి) ఎదియో కోలాహలము వినవచ్చుచున్నది మాసేనలకేమియు హానివాటిల్లి యుండదుకదా! (బిగ్గజూచి) ట్టెకో! సేనానాయకులారా!

చ. మనమున నించుకేరి యను , మానముబూనిక శత్రువర్గమున్
దునిమి ధరాతలంబునను , దోరపుంగీర్తి గొనంగ సాశ్వనా
శుని మదినున్న గర్వమును , దొక్కుడు (ఎదుటజూచి)

అదిగో! సాశ్వసైన్యములన్నియు నలుదెసలఁ బఱుగిడుచున్నవి
ఈసమయమున ద్యుమత్యేనుఁ డెక్కడికైనఁ బలాయితుండగునేమో.
అట్లయిన నా సేనానిజయమువలన సంతోష మంతయెక్కువగనుండును
(సేనలవంకజూచి)

పీరపరేష్టులారా! యా

జనపతి నెట్టులైనఁ గను , సాహసమేర్పడఁ బట్టి తెండిటన్.

(పరికించి) ఆహా! ఏమి! నా సేనాధీశుని శౌర్యము! వర్ణనాతి
తమై యున్నది. నాయుజ్ఞకు పూర్వమే యాతఁడు ద్యుమత్యేనుని

సా వి త్రి నా క ట ము.

బంధించి యిట్లు దోడ్కొనివచ్చుచున్నాఁడు. నేనావతి! మేలు. మేలు..
యద్వితీయమైన రాజభక్తి సంతసించితిని.

[బంధించబడిన ద్యుమత్యేనునితో నేనానాయకుడు
ప్రవేశించును]

సేనా—(చిత్రికేతునిజూచి) దేవా! దేవరవాల్మీకియగు ద్యుమత్యేను
మహారాజతన.

చిత్రి—నండనాయకా! ఇంకను సీతని కామహారాజ కర్ణమేల్గ

ద్యు—(తనలో) ఆహా! కాలమహిమ! (నవమేల్పిరుని నుద్దేశించి)

మ. శతరంభోధిశీత భూతలమహా + నామ్రాజ్యభారంబు నా
యతబాహుగుళంబునక నిలిపి ధ + రైకస్థితింబుల్పు పా
వతి నీరీతిని జేసి యొక్కరుఁ డే + బంధించగా జేసిలే

యదిచిత్రింబులు నీడలానయు లగు + తా! గర్వభాకేవ్వరా!

ఓదేవా! యెట్లనభవింపవలయునని బ్రహ్మ వ్యాసియుండునో
జూట్లు దప్పదగదా. నన్నబంధించుటకై జరిపియన్న నింతగా
విచారించను.

చిత్రి—(ద్యుమత్యేనునిజూచి) ఓహో! ద్యుమత్యేనుడయ్యేది! ఇ
చిత్రికేతుని బలమెట్టిదో యిప్పుడైనఁ దెలిసినదా! నీగర్వమంత
తయ నడగినదా! ఇంతకు మున్న రాజ్య మదాంధత్వమున
నన్నఁ దృణప్రాయునిగాఁ జూచితివే. ఇప్పుడు నీ కర్ణమయిన
వారెవ్వరు?

ద్యు—ఓరీ! చిత్రికేతూ! ఏల యీలీల గర్వలాపము లాడెదవు?
రణంబున జయోపజయములు దైవాగ్రీహములు మాగేనలన్ని
యు నిద్రమ లేని సహాయమున దస్కరనివలెవచ్చి పురముము
ట్టడించిన నదియను నొక శౌర్యమేనా? నీచే జిక్కిన కారణ
మున నెట్టి మాటలనైన నాడదవు. పాటమానిసివేని నీవు
నాతో నడ్డ మొనర్పము. నీ నా బలంబులు దెలియను?

శ్రీశ్రీ—(ద్యుమత్యేనునిజూచి) ఈయనవనర సంభాషణతో మా కేమియుఁ బనిలేదు. నీరాజ్యము మావశమైనది. ఇంక నీవిందుండఁ జనదు. నేడే నీవు సతీసుతసహేతుడవై వురమువిడచి పోవలయును. తెలిసినదా! (నేరూపతింజూచి) నేరూపతి! ఈతని బంధముల విడిచి, యీతనిఁ బురిచుండి వెడల నడుపు ప్రయత్నమున నుండుము. పొమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

ద్యు—(తనలో) అక్కటా! ఓహాత నాకెట్టిసంకల్పము గల్పించినాడు! నిన్న నేటివఱకు మహాసంపదల ననుభవించుచు, సకలసౌఖ్యముల నందుచున్న నేను, ప్రజలనందరఁ గన్న బిడ్డలచందమున నరయుచు ధర్మపరిపాలన చూచుచున్న నేను, సత్యసంఘటననియు నా నెఱుఁగేయుడననియు గీర్తిగొన్న నేను, ఈరాజ్యము విడిచి యరణ్యముల కాలుబిడ్డలతోఁ జోవలసినదేరా? హా! సాశ్వపుర రాజ్యాలక్ష్మి! లక్ష్మి చంచల చిత్తయచుమాట నేడు నత్యమైనది. కాకన్నచోఁగ్రూరాత్ముడగు శత్రురాజుం జేరుదురా? నేను బంధువిడువవలసివచ్చినను సంగతి తెలిసినచో నిరంతరమును సనేక పరిచారికాపరివృతమైయుండు నాయర్థాంగియు, నెన్నఁడును గ్రింద కాలు బెట్టి యెరుంగని నాచిన్ని కొమరుడగు నత్యవంతుడను సంతగాఁ బరిశిపితురో కదా! ఆహా! నితకష్టము సంభవించినది!

(నిష్క్రమించును.)

రంగము:—అరణ్యము—[అశ్వపతి ప్రవేశము.]

అశ్వ—(తనలో)

మ! అతినిష్ఠఁ దపమాచరించితిని లో, కారాధ్యునింజూచి నద్యోకముల్ బెక్కుగానర్పితిఁ జపములఁ, రాజల్లగా నర్పితిఁ గ్రీతువుల్ జేసితి నెన్నియో భవిని నే, గానంగ తేకుంటి నత్సుతు, నాపాప నుడే మొగాని యకటా! • చోకింతు నిద్దానికై

నేను జేసిన పుణ్యములన్నియు నేల పాలయినవి. (ఇంచుక యూర కుండి) ఇప్పుడు నేను విచారించినందువలన, బ్రహ్మోజన మేమి యు న్నది? లోకమాతయగు సావిత్రింగూర్చి శపమొనర్చెదగాక !

(కనలుమూసికొని దపము జేయుచున్నాడు.)

(సావిత్రి) — పౌత్యక్షమగును.)

సావి — (అశ్వపతియెదుట నిలిచి) రాజా! సీతపోష్యకు నే నెంతయు సంతసించితిని. నలయు వరమొసంగెద నోరుము.

అశ్వ — (కనలు దెలిచి చూచి) తల్లీ! సావిత్రిమహాదేవీ! నీదివ్యమం గళవిగ్రహసందర్శనమున నేను కృతాఘ్నడనైతిని.

సీ॥ సరమసౌఖ్యచాత్ర + పరతారకాగణం

బుసకు సుతుడేకదా + వనజవైరి

బహుఘోర సంసార + వారాశి దరియింప

జేయ పుత్రుడేకదా + చెలగు నొక

శ్రీముక్తివామక + సీమంతింగూర్చు

తనముడేకద తగు + తార్కులాడు

నద్యంశపరకీర్తి + శాఖలు వెలయింప

బుతుడేకద మేటి + భూరుహంబు

తే॥ గీ॥ పుత్రుడేకద సుఖముల + మూలమరయ

నాల్మజుడేకదా దురిత ల + తా లవితు

దట్టి పుత్రుండు పుట్టలే + దంచు మిగుల

వగల బాగులుచుంటిని నేను + భావమందు॥

చ॥ ఎంతధనాధ్యుడైనను మ + రెంతగ భూవలయంబు నేరినా

సంతతి లేనిచో నతని + జన్మ నిరర్థకమంచు నేనిదే

స్వాంతమునందు సీచరణ + పద్మములగా నెరసమ్మినాను నా

పంతను మాన్చి సంతతి న + పారకృపామతి నిచ్చి ప్రోవుమా॥

సావి—నరపాలా! నీ యభీష్టము సిద్ధించుగాక! నీకొక పుత్రికారత్నముదయించి సావిత్రీయనుపేర వచ్చిల్లు. ఆ సువలన నీ చింత యంతయు దీరును. (అంతర్ధానమగును.)

అశ్వ—(తనలో) జగజ్జనని వచించినపలుకులకు నాస్వాంతమునసంతోషము కలిగినది. (నిష్క్రమించును.)

రంగము:—(అమండిరములో అశ్వవతి సావిత్రీని ముద్దాడుచుఁ బ్రవేశించును.)

అశ్వ—ఆహా! నేనిప్పటికి సార్థకజీవుడనైతిని.

తే॥ గీ॥ సంతతియొదనలేడంచు • స్వాంతమందు
పొగిలి పొగిలి పురాకృత • పుణ్యమునను
లీల నేటికి నొకసుపు • తీరి లలామ
గాంచినాడను సావిత్రీ • కరుణచేత॥

ఇకనీమె దినదిన ప్రవర్థమానయై తగినవరుని చేపట్టి, సుఖించుచుండఁజూచి యానందించు భాగ్యమెప్పుడు వచ్చునో కదా! (ఎదుటఁ జూచి) బాలికామణిఁ గైకొనుము. (నిష్క్రమించును.)

రంగము—(వింధ్యారణ్యప్రదేశమునం దొకవనము. సావిత్రీయు తెలికత్తెయగు నర్జునయు బ్రవేశించుచున్నారు.)

సావి—చెలీ! ఎందు కీ వేళాకోళపు మాటలు? దీనివలనఁ బ్రయోజనమేమియున్నది?

నర్మ—నావి వేళాకోళములా! నేను వివాహమునుగూర్చి ముచ్చటించుట తప్ప! నీతఁడ్రిగారు నానా రాజకుమారుల చిత్రపటములను దెప్పించి నీకుఁ జూపించెను. అందెవ్వరిని వరింపక యుంటి నేమికారణము?

సావి—నాచిత్త మెవ్వరికైనను బాటకయందుటయే దానికిగారణము.

వర్మ—ప్రపంచములో నెక్కడను లేని రాజకుమారుడు వచ్చి నిన్ను

వరించుననియూ నీయభిప్రాయము

సావి—వెట్టిదానా! ఈశరీర మెఱిగొఱకై నృప్తింపబడినదో యెవరు

కొప్పగును.

వర్మ—నీవెంతి చిత్రిముగ మాటలాడుదువు! ఇందుకయూరకుండి!

చలీ! మద్యరాజదుహితా! రాత్రి నీవుగన్న కల నెఱిగింప

వైతివికదా! అది వినిపించినంత మూత్రీయననే నీ నోరరిగి

పోవునా యేమి! ప్రాణసఖనగు నాయొద్దగూడ దాపరికమా!

సావి—వర్మదా! నీయెట్లు నెప్పుడైన సేసంగతి నైనఁ దాచితివా?

వర్మ—అట్లయిన వినిపించుట కేనశయమీల?

సావి—నాకేమియు సంశయములేదు. విషము. నిన్నులేని భోజనా

సంతకమున మామిమ్మ గారితో నేదయో సంభాషించుచు

గొంతసేపు కూర్చొని యనంతరము నిద్రాదేవతచేనాఁగింప

బకుటచేదబ్బియునెరుండి యిట్లు దేవతచస్మరించుచు నదృశ

మునిగితిని. అప్పుడు నాస్వప్నమునఁ నొకఁ జకుమారుడు—

(సంశయించును)

వర్మ—సంశయించెదకేల? ఇందన్యలెవ్వఁను లేరు?

సావి—నన్నల యీకీతి బలఁంతపఱచెగవు? అగ్గా!

(నిట్టూర్పువిడుచును)

వర్మ—అకలసంగతి జ్ఞప్తికి రాగానే నీయ దానము గలుగుచున్నదే,

అట్లయిన నదిసామాన్యభాగలగాదు. విశవలసినదే. సఖమణీ!

సిగ్గుబొందక చెప్పుము.

సావి—అబ్బబ్బా! ఏమి ఈబలవంతమా! చెప్పెదను విషము.

సీ! పూర్ణేందుబింబంబు • బోలు మొగమువాడు
 కంజాతములనేలు • కనులవాడు
 వజ్రపంజరనిభ • వక్షస్థలమువాడు
 చిరునవ్వు మోమున • జెలగువాడు
 కమనీయసౌందర్య • కంబుకంఠమువాడు
 గరుణార్ద్రహృదయుడై • గ్రోలువాడు
 గర్వమింతయులేక • కానిపించెనువాడు
 భానుదీప్తినిమించి • బలగువాడు
 తే॥ గీ॥ నాక్కడతను బుత్తు, మ • తొక్కడతం
 దాడు ధరించి రాజుం • దుడుదనియు
 మునికుమారుని భంగిని • బొలుచువాడు
 నజ్జుకడొకండు నాకు సా • తొత్తురిండు॥

నర్మ—అందుకనే కలగనిన నాటించుచు నీవత్తు పురియొక విధమున మాటిపోయినది.

పాని—అతనిం గనుంగొని నేనెరియో భాషించి నెంఱుచుండగనే యాదివ్యమగన విగ్రహించి దత్తవ్యవహారము, చెలీ! నీవు ప్రాణేశుని గావునజెప్పుచుంటివి. అట్టి జగన్మోహనాకారు నే నెందును జూచియుండలేదునుమా! పేరేల! నాచిత్తము తదాయత్తమైనది. నా మనోరథ మంతయు నాతని వశమైనది. (ఇంచుకయూరకుండి అమ్మా! కిట్టాపుచ్చుచును)

నర్మ—చెలీ! నీపెంతటిబలపు! ఎవ్వనినో యొక్కనిని గలలోజూచి వానికై భ్రమజెందుచుంటివా! ఎవరైన విన్న నవ్వుదురు నీతండ్రి యనేక రాజ్యకుమారులచిత్రపటములఁ దెప్పించిపకు జూపించెను. అందెవ్వరును నీకుఁ దగియుండలేదు. నీకలలో జూచినపురుషుండరుడెంచినిన్ను వివాహమాడుననియానీయాన ?

పాని—నర్మదా! పోనిమ్ము. అనంగతియిప్పుడేల? భగవద్వాక్యమెట్లున్న

నట్లగును. మాయమ్మగారు మనకై వేది యందు రేమో
త్వరగాఁ జొవుడమా?

నర్మ—మన మిప్పుడేకదా వచ్చితిమి. ఇంతలో దత్తరమందెవరే?
మ! అదియే వింధ్యవనంబు, నల్లదెప్పియో, ద్వానంబదేమాడుమీ
కదలీవాటి, యవే మహావికతుల్, కల్లార నీరేజనం
పద రాజుల్లెడు కేళికానర మదే, వల్లీమత్తలీవశం
పదకుంజంబు లవే గనన్ నయనప, ర్వంబుల్ బావర్చున్ నభి!
కావున నించుకనే పచ్చట విశ్రమించి యరుగుదము. రమ్మ,
(చేయిబట్టకొని కొంతదూరము దీసికొనిపోయి)

సావి—నభి! నర్మదా! ఆహా! ఈవనరామః! మర యెంత స్వాభావిక
ముగనున్నదే! ఇందలి నృక్షవంతుల మీదుగా వీచుచున్న
యీమంద మలయాదలము డెందముల కెంత యానందము
గొలుపుచున్నదో!

నర్మ—ఈవనలక్ష్మి మనమెడల గౌరవముజూపుటకై మనమాసీనుల
మగుట కేర్పరచిన కత్న కంబళములో యనునటా' పచ్చిక
బయలు పు దిలకింపుము.

(సత్యవంతుడు ప్రవేశము)

సత్య—(తనలో) ఆహా! ఆవ్యాఘ్రము నన్నెంతలో గన్ను గప్పి
యిట్లు బరుగెత్తుకొని వచ్చినది. బాల్యము నుండియు నాచేతఁ
బెంపబడుచుండు నా ముద్దులేడిని వ్యాఘ్రమిటున మొందు
దరుముకొనిరాగ సయ్యది భయముచే బరుగెత్తుకొని వచ్చి
నాజెనుకజేరెను. దానిభయమునకుఁ గారణ మేమైయుండునా
యని యిటు నటు పరికించునప్పటికి నాకంటికి రెండు పులులు
దానిదఱుముకొనివచ్చుట గోచరమయ్యె. వెంటనే హరిణము
నుగట్టివేసి యాశ్రమములోని కరిగి విల్లందుకొని యిట్లువచ్చి
యాడుపులిని మాత్రము వధింపగలిగితిని. తక్కినమాత్రము

నావింటిదెబ్బకు నందక యిట్లు పరుగిడి వచ్చి యేపాదయందో
దాగి యున్నది. కానిమ్ము. దీనిగూడ వధింపలేక యుందునా.
ఏపాదయందు దాగియున్నదో తగు జాగరూకతతో నరసెడఁ
గాక! (ఇంచుక ముందుకు నడచి, సావిత్రీ నర్మదలను జూచి)
అహ! ఊ యవలీమణు లెవ్వరు? వీరి యపూర్వ సౌందర్య
తేజములీ వనమేతయఁ బ్రీతిగలింపఁ జేయుచున్నవే!

మ॥ సురవారీమణులో, భుజంగవతులో, త్రినేత్రశుద్ధాంత సుల
దరులో, గాదవంశకన్యకలూ, గం . ధర్వాంగనశ్రేష్ఠలో
వరవిద్యాధరవంశసంభవులూ, రం . భామనకా కాంతలో
నరిరారెవ్వరు వీరికా శుభవిలా . నశ్శాధవాన్వైఖిక్

(వరికించి) ఇందఁ గుడిచేయి ప్రక్కగానున్న యవిద యొక
రాజపుత్రి యనియు, రెండవకాంత యామె చేటియనియుఁ దోచుచు
న్నది. అందుకు సందియము లేదు భవా! ఏమి! ఆరాజకమారి
సౌందర్యము!

సావి—(నర్మదను జూచి) ఛేలీ! ఇంక మనమేగుడమా? రెండడుగులు
ముందుకు వేయుము.)

పత్య—అహ!

తే॥ గీ॥ విలసితాననంబు శశితో , జెలిమి సేయఁ
దియ్య పలుకులు తేనెలు , వియ్యమంద
నడక లంచల కొంచద , నంబుసేయఁ
గమలగంధి మనోహరా , కారమొప్పె॥

ఇట్టి సౌందర్యరాశి యేమహానభావునకుఁ జనించి, యేభాగ్య
శాలిగృహంబు బావనము నేయుచున్నదో! (అలోచించి) కాదు
కాదు. ఈమె యవివాహిత. కాకున్నచో నాదృష్టి యీమెపైఁ బొట
నేబాటడ. ఈమెనుజూచినంతనే నాచిత్త మది యొకతీకునఁ జనించినది.
మానసమా! నీ కీవెట్టి యేమి?

మ॥ నకలశ్రీయతమైన రాజ్యము రిపు . హృదీశుచేఁ బెట్టి య
య్యకలంకాత్ముని శ్రీశుగోల్పుచు నర . బ్యంబందునున్నట్టిమా

మకమాతన్ బితగ్నాల్పు నేనిపుడు భా • మారత్నమున్ జూడ్చ నిం
చుక్కధ్యేంబు వహించ లేమి యకటా • చోద్యంబుఁ జిత్తమా
సపుణ్యమూర్తి యీకాంతాశిరోవతంసమును నుద్వాహంబాడిసాఖ్య
ముల నందనున్నాఁడో వానిదే జన్మ!

ఉ॥ ధాత యనేక సుందరుల • ధాత్రీని సృష్టి యొనర్చు చుండె, యా
ధాతకు గర్వభంగమును • దప్పక చేయగ నొనటంచు ల
క్ష్యేతరుణిమణిసుతుడు • జిత్రమునం దలపోసి పోసి, య
బ్జాతముఖన్ సృజించెనని • యాత్మఁ దలంతును వేయునేటికిన్॥

ఏమో కాని నామనస్సాగక యున్నది. నమిపించి పలుకరింతునా?
(ఆలోచించి) అట్లు చేసినచో దోషముకదా! అట్లు చేయకయుంటినేని
వీరి యదంతము నాకెట్లు తెలియును? అయ్యో! నాకీప్రేయేమి? వీరి
వృత్తాంతము నాకుఁ దెలిసిన నెంతలాభమో, తెలియకపోయిన నం
తియేలాభము. కాకున్నచో రాజ్యభ్రష్టుడనైన నాకీ దింతయేటికి?
[తెరలోఁబెద్దధ్వని]

సావి—(నర్మదను జూచి) ఏదియో భయంకరమైన వ్యాఘ్రాఁగవము వి
నవచ్చు చున్నది. నాకు మిక్కిలి భీతి గలుగు చున్నది.

నర్మ—అదుగో! వ్యాఘ్రము మనదెసకే వచ్చుచున్నది.

సావి—అయ్యో! మనకింక నేమి

(ఇద్దఱును చెటియొక దెసకు బరుగెత్తుదురు)

పత్య—(ఎరుటఁజూచి) అదిగో! నావింటిదెబ్బను తప్పించుకొని పో
యిన యీవ్యాఘ్రము మిగులఁ కోపావేశమున నాతలిరుఁజూచి
డ్లపై లఘించుటకుఁ గాబోలు నట్లు పరుగెత్తుచున్నది. ఇప్పుట్లు
దానిం దునిమి వారి పొణముల రక్షించెదఁగాక!

(తెరలో)

హా! పులివాతఁబడచున్న నన్న రక్షించు వారెవ్వరు లేరా?

సత్య—స్వప్రాణ సంక్షణార్థమై యెవరిమార్గము వారు చూచుకొందురుగదా! ఆమెచెలికత్తె యేదారిలో చవి యెక్కడనో దాని యున్నది. ఈమె భయముచే నట్లు కేకవేసివది (బిగ్గరగా)

తే॥ గీ॥ వలదు వల దిట్లు భయమందఁ గలికిమిన్న

యార్త రక్షణకాలినై యలరు నేను

సత్వరమ్ముగ నేతెంచి శౌర్యమునగు

వ్యాఘ్రమును దుగ్ధి నిన్నుఁ గా పాడువాడ!

(విషప్రసాదము)

సావి—(ప్రవేశించిన తరువాత) ఆహా! పులివాతండునున్న సమయమున కరుదెంచి నన్ను రక్షించి మించి. యాకృతాశాలి యెవత కదా! అతఁడా సమయమునకు రాకయున్నచో నేనీపాట్వరొకాలయమునకరిగియేయుందును. ఈపురుషుని జూడగా కంఠాస్పన్నమందు సాక్షాత్కరించిన వానివలె జూపట్టుచున్నాడుకులందుల కావంతము సందియములేదు ఈమహారణ్యభూమి కతఁ డెలవచ్చెనో! అతఁ డీరీతి దాపసవేషమున నుండుట కేకారణమో? వృత్తాంత మరయుటకైన వ్యవధిలేక పోయెనే! వ్యాఘ్రమును దునిమినంతనే యాతఁ డరగినాడు. ఇంకనాకాతని ముఖసందర్శన మబ్బురుగాబోలు. కలలో గన్నపురుషుడు నేడఁ బ్రత్యక్షముగ సందర్శనం బొందగెను గదాయని యెంతయు సంతసించితిని, నాహృదయ మాతని యందు సలపూర్తిగ జిక్కినది. అక్కడ! ఇప్పుడు నేనేమి నేయుదును? ఆతనిని మరలఁ జూచుట యెట్లు సంభవించును?

(సత్యమారుడు—ప్రవేశించును)

సత్య—(తనలో) నేనరులయందు దొకక్షణ మాలస్యమై యుండనేని యాపూర్ణేందువదన యీపాటికి ప్రపంచమును విడిచియే యుండును. కాని భగవంతుఁడు నాయందుండుటచే నట్టి యపామమామెను సంభవించ కండనే వ్యాఘ్రము నాచే గూలినది.

(ప్రాణరక్షణమంది యాతరుణీమణి యెక్కడ కరిగెనో! (అట్లు నిటు.చూచి) అదుగో! ఆనీమఁతిని యావృక్షముక్తిందఁ దన చెలిరాకకు గాఁజోలు వేచి యున్నది. సమీపించి యామె యుదంతంబు నడిగెదనుగాక ! (సమీపించుచున్నాడు)

సావి—(సిగ్గునటించి కొంచె మవలకుఁ బోవును.)

వత్స—(తనలో) ఈలజ్ఞాభీనయ మీమె మోమున కొక యపూర్వ మైన సాందర్యముచు దెచ్చినది, ఈమెను పలుకరించెదనుగాక. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ ఇంత సిగ్గెల పొందెవో , యింతి మిన్న
వ్యాఘ్రమును దున్ని నిన్నుఁగా , పాడినట్టి
వాడఁ గానాకో నేక జెర , నాని పగిది
గాంచ ధర్మమె నీకు నో , చంచలాక్షి

నీ కీగంటి చూపు లొక్కసారి నాపైఁ బ్రసరింపఁ జేయుము.

సావి—(తనలో) ఆహ! ఏమి! ఈతని వాక్కులనుండి యమశృంగారం బొలుకుచున్నది. ఇప్పుడు నేనీతనితోడి నేమని భాషింతును? అయిన నిట్లు బలికెదఁగాక ! (ప్రకాశముగా) పుణ్యపురుషా ! నీవెవ్వరవో నాకుఁ తెలియదు గాని, నాప్రాణనంరక్షణమార్చ రించిన నీనిష్ఠాత్మకజాయమాన కరుణకు నే ననేక పందనంబు లర్పించుచున్నాను. (ఇంపుక యూరకుండి) ఆర్తరక్షణుండవగు నీ కులగోత్రంబు లెఱుంగఁదలంచిన నన్ను మన్నింతురుగాక!

వత్స—ఇంచుముఖ! నాకులగోత్రీనామముల కేమి? విని వచ్చును? కాని ముందుగా నీయుదంతంబు నెఱుంగ నాచిత్తము దత్తర మందుచున్నది.

సావి—తే॥ గీ॥ మద్యదేశంబు బాలించు , మనుజునాథుఁ
డశ్వపతి యాత్మజాతగా , నవని యందు
భవ్య సావిత్రివరమునఁ , బడసె నన్న
వినుమ! సావిత్రి యను పేరఁ , దనదు బాస॥

మాతఁడీ మమ్ముదఱు వెంట బెట్టుకొని యీవింధ్యారణ్య ప్రదేశమునకు విహారార్థమై యరుదెంచి యచ్చటి కనతిమారంబువలదు విడిసియున్నాఁడు. నేనును జెలికత్తైయు నిట్టివనంబున కరుదెంచితిమి. నేను పులిసోటఁబడకుండ నీచే గాపాడఁబడితిని.

సత్య—(తనలో) ఏమి! ఈవనయము! ఈ గంభీరవాక్యములు! ఈ మెను వీక్షింపుచున్న కొలఁదిని నాచిత్తమంత కంతకు మూల వికారము నందుచున్నది. ఈమె యవివాహితకదా! నాకోరిక యేల వెలిబుచ్చరాదు? వెలిబుచ్చినచో నేనునునో? ఈకన్య యెవ్వరికైన నిష్టేశింపఁబడియుండనేమో! అట్లయినచో నా కోరిక యుత్తరజేయగును. కావున నెమ్మదిగా నిట్లడిగిచూడఁ గాక! (ప్రకాశముగా) తరుణీమణీ! నిన్ను జెట్టబట్టు ధన్యుడైన పురుషుఁ డెవ్వరో నే నెఱుంగదగునా?

నావి—పురుషవ ర్ణా! నే నవివాహితఁను.

సత్య—అట్లయిన నీ వెవ్వరికైన నిష్టేశింపఁబడియుంటి నేమో యడుగు వచ్చునా?

నావి—(తనలో) ఈతని ప్రశ్నయందు గూఢార్థము కలదు. ఈతని నుండర ముఖారవిందసందర్శనము జేసిరప్పుడే నాడెందమీతని వశమైనది. ఇప్పుడు నేసితని కేమని ప్రశ్నోత్తరమిచ్చుకలను? (ప్రకాశముగా) నే నెవ్వరికొఱుచును నిష్టేశింపఁబడి యుండలేదు. (కోరికంటఁ జూచును.)

సత్య—(స్వగతము) ఈమె సాయభీష్ట మీదేరుటకుఁ గొంత యడు కాక బుచ్చినది. కాని నాకోరిక బయలుపెట్టుటకు మాత్రము నా చిత్తము నమ్మశింపక మున్నది.

నావి—(తనలో) ఈతఁడేదియో యాలోచింపుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) పురుషవ ర్ణా! నన్నుగూర్చి తెలియఁదగిన విషయములఁ దెలిసికొంటిని. నీవృత్తాంతము నేను విసదగుదుకేని యెఱిఁగింపగోరెను.

సత్య—అయ్యో! ఈ రాభిగ్రుని వృత్తాంతము నీ వెఱుంగఁ దలంపుచుంటివా?

తే॥ గీ॥ వినుము! నేను ద్యుమత్యేన • విభుని సుతఁడ
సత్యవంతుడఁ బేరున • బలరుహుఁడీ

సావి— మనుజుభుని సుతఁడవయ్య • ముని విధమున
బరగుచుంటి విడేల యో • భాసురాంగ॥

సత్య—(తనలో) ఈమెను చక్కగ నడిపితిని. కాని దీనికి బ్రత్యుత్తర మెట్లీయవలయునో నాకు దెలియకున్నది (ప్ర)కాశముగా)

తే॥ గీ॥ బండు లోడలా నోడలు • బండులగును
ననెడు సామెత విసలేదె • యతివనినై!

కాలపురుషుని చిత్త్రంబు • గిల్లనంగ
శక్తుఁ డెవ్వఁడు ధాత్రినై • బలజనయన!

సావి—(తనలో) ఈతని వాక్యమునం దినుమంతయు విధము నాకు గోచరమగుటలేదు. ఏమైన నేమి! నా కీతఁడే మనోవల్లభుడు గావలయును.

[తెరలో]

చేరి! సావిత్రీ! నావిత్రీ!

సత్య—(స్వగతము) ఈమె నన్వేషింపుచు వెలికి వచ్చుచున్నది. ఇప్పుడే ఈమె రాక మా సంభాషణ కంత రాయము గలిగించునుగదా!

సావి—(ఎదుటజూచి) అదుగో! సర్వద యిట్లు వచ్చుచున్నది.

సత్య—(ప్ర)వేశించి సావిత్రీని(జూచి) ప్రాణసంరక్షణ మాచరించుకొని బ్రతికియుంటివా? అమ్మయ్యా! ఇంక బోవుదము రమ్మ.

[తెరలో]

సత్యవంతా! సత్యవంతా!

సత్య—(తనలో) పియపి తుండగు గాలపురుషుఁడబోలు వచ్చుచున్నాడు.

గాలపుడు—[ప్రవేశించి సత్యవంతునిఁ జూచి] స్నేహితుఁడ వనగా నీవే స్నేహితుఁడవు. ఈరోజున నాతోఁజెప్పకుండగ నొంటరి గావచ్చితివేమి? (ఎదుటజూచి) వీరెవ్వరు? ఈ సుదతీమణు లిచ్చటి కెట్లువచ్చిరి? స్త్రీలు పురుషులచూపులకు వ్యాసుస్వ రూపములవలె గన్పట్టుదురుమా! (నవ్విరిచి) ఏగా? నామ మ్మా ముది?

సావి—భాసురోత్తమా! నేను మద్యరాజుఁడహితను. వనమునకుఁజెలి తో నరుడెంచి, పులివాతఁ బడనుండఁగా విరాజపుత్రునిచేత రక్షింపబడితిని.

గాల—(తనలో) ఎదో కాన్తజిగిసది. (ప్రకాశముగా) (సత్యవంతుని జూచి) పాపము! నీవీమెకుఁ బ్రాణదానంబిచ్చితివా? సరే ఇంక పోదమి. (ముక్తి. ఆలస్యమైనచో వ్యాపారము ముదు రును. (చేయిపట్టుకొని లాగుచున్నాడు.)

సత్య—మిత్రీమా! తొందరపడవలదు. ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను.

సర్వ—(తనలో) ఈసావిత్రి మొగముచూచిగా నీతనితో సంభాషించి నట్లు దోచుచున్నది. ఈమెచూపులన్నియు నాతనిపైననే పోసఁ గింపజేయుచున్నది. (ప్రకాశముగా) సావిత్రి! ఆలస్యమేల చేసెదవు? ఇంతకుమున్ను నన్ను రమ్మరి తొందరపెట్టితివే! ఇప్పు డింటికిపోవుట కిష్టముచచ్చుటలేదాయేమి?

సావి—ఏమే! నీవరిహసవాక్యములు! (స్వగతము) సన్న రమ్మరియీ చెలి తొందరపెట్టుచున్నది. అక్కడ! ఈతనిని విసిరి వెళ్ళవల సివచ్చినదే! కానిమ్మా. ఈతఁడు ద్వయత్రేనుని సుశుడనియూ, సత్యవంతుడనియూఁ జెలిసెనుగదా!

సర్వ—(స్వగతము) ఈతనిని విడిచిపోవుటకు గాళ్ళాడకున్నవి. అయి నను దప్పదు. ఇదిగో! వచ్చుచుంటి.

తే. గీ॥ పాణిముల గాచినట్టి నీ , పరమకరుణ
మరునజాలను, బోయెద , మానవేంద్ర!
దైవ మనుకూలుఁ డగునేని , దప్పకేను
సిన్నఁగూడి నుఖింబుల , కడగలను॥

(సత్యవంతునిజూచుచు జెలితో నిష్క్రమించును.)

సత్య—సావిత్రీం జూచుచు దనలో అదిగో ! ఆకన్యామణి యేగు
చున్నది.

తే. గీ॥ తనదుది త్తము నామీదఁ , దగిలెననుచు
దెలుపఁ గాబోలు నెరుకకుఁ , దిరిగి తిరిగి
చూచుచును బోవుచుండెను , సుదతి, మామె
చూపు లిప్పు డనంకుని , తూపులయ్యె॥

అక్కటా! ఆ విరిబోడి యరిగినది. ఆ సంపూర్ణ పూర్ణిమా చంద్రమం
డలమును ధిక్కరించు మొగంబును నేనెన్నఁజైన మరల గండునా?
అట్టిభాగ్యము నా కున్నదో లేదో! ఇంకను నా సుందరీమణి నాతో
నేమి సంభాషించియుండవోగదా! ఆమె కలికత్తెయూ, నాహితకడుగు
గాలవుడును మాయెడ బాటునకుఁ గారణులైరి. (సావిత్రినుద్దేశించి) హా
మదితీమణి! నీపైఁ జిక్కిన నాదిత్తము స్వల్ప మకల్గుకొందును?

గాల—ఏమయ్యా! మిత్రీమా! నీకేమో తాపము గలుగుచున్నట్లు
న్నదే. ఇప్పుడరిగిన యాస్త్రీపిశాచ మేమైన సోఁసినదా యో

మి? చూడగా నట్లే యున్నది. రమ్మ రమ్మ. అరణ్యమునఁ
దపోవృత్తినున్న నీకే స్త్రీప్రపంచగోష్ఠి యెందుకు?

సత్య—హా! సావిత్రీ! సావిత్రీ!

తే. గీ. ఇట్టెమరుదెంచి మరులు నా , కట్టెకోలిపి
యరిగితివి నీమదారిని , నంబుజాక్షి
దారి కాన్పింప దేదారి , దరలువాడ
మరల ననుజూచు భాగ్య మే , మాడ్కిగలుగు!

(సావిత్రి యరిగినదెన్నకై చూచుచు మిత్రీనితో నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

సావిత్రి నాటకము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము:—[సావిత్రి మంజురమున నొంటిగాఁ బ్రవేశించును.]

సావిత్రి—(తనలో సత్యవంతుడుజేసింది) హా! సత్యవంతా! నా డర
ణ్యంబున నందర్భన మాచరించినంతనే నా హృదయము నీ
వశమై యిట్లు పరితపించుచుంటిని. నా హృదయము నీకేటిం
గింప దలంచితిని గాని ఇలికత్తె యరుదెంచి నన్ను దొంగర
పెట్టుటచే నూరకుండువలసినదాననై వచ్చితిని. నీయుదంతం
బైన నేను సంపూర్తిగాఁ గనుంగొనలేకపోయితిని.

మ. తడవీరత్నము నీకునైయిటులు సలఁ తాపించుచున్ మదిన్
గరుణంబూనుచువచ్చి నిన్నుఁగని వఁ కాణించువాకేరి? యే
డెర గూహింతును, వేడు దెచ్చరి నిటన్ దిక్టేమి యిప్పట్ల, సుం
దరమూర్తిన్ నినుఁగాంతునో కననా మఁ ద్యాగ్యంబికెట్లున్నదో.

అక్కటా! నిన్న వివాహమాడకున్న నా శరీరమునఁ బ్రాణ
ములు నిలుచునా? అనేక రాజకుమారుల చిత్రపటముల నీక్షించియు,
జలింపని చిత్రము భవదీయ దివ్యమంగళ విగ్రహ సందర్భన మాచ
రించినంతనే చలించి నీవశమైనది. అప్పుడు నాకోరిక నీకుఁ దెలిపి
యన్నచో నామనోరథ మీఁజేరియుండునుగదా! నే నరుగునప్పుడు
నా పైఁ బటపిన నీమామూలు వజ్రపురాకున్నవి.

మ. ప్రేమదంబాప్సరగ నీదునామమును హృదయపురదగ్గిత్తు నీ
రములం దెప్పుచునుంచి సంతత మభీఁ స్వావాప్తి నాసించి వా

కుసుమాలంబులఁ గొల్పుచుంటి నిద్రగై, కోవేదయాసాంక) యీ
విమలాంగి నినుఁ కేరనెంచు తరుణి, పృథ్వీపతీనందనా.

మ॥ పులివాత్ బకనున్న సన్నల కృపాం, భోరాశ్చివై బోచి తీ
యిలనీ వప్సుడు, మన్మథాగ్నిబిసే, నీధంగినిష్ఠులొ, నీ
విలసద్విప్లవకృపాంబువుకి బటస వే, వేగనందగ బాపరా
వలదే యార్చిను బ్రోవగ వలదే యో, భవ్యాత్మ సాఢ్వాత్మకా
అయ్యో! యేమిది! నీనామము చ్ఛరించినంతనే యామన్మథుండు న్నా
బాణచర్మము గఱిపించుచున్నాడు, (మన్మథుని సుద్దేశించి) మన్మథా!

తే॥ గీ॥ దంపతులపైకి నీవును, దాడివెడలి

వాడిరెముల జిమ్మంగ, వచ్చుగాని

యలమ్యము త్రేనణఁ బడిగ, నందఁగోరి

వేదియున్నట్టి సన్నల, యేచెదీవు॥

కొన్నిదినములవఱకును శీతరవ్వు మాపుము. (ఇంచుక యూరకుండి)
నేనిట్లు చింతింపుచున్నందువలనఁ బ్రయోజన మేమియున్నది? నాహృ
దయము గట్టిగా నత్సవంతునియందు జక్రియున్నదని నాతల్లిదండ్రుల
కెఱింగించితి నీని వాచే న న్నాతనికిచ్చి వివాహము సేయదురు. ఇంచు
కన్యధా జరుగునేని మరణమే శరణుగుఁగ! (నిష్క్రమించును.)

రంగము:— (మందిరములో అశ్వపతియ, భార్య యగు

మాళవియు ప్రవేశము.)

అశ్వ—తరుణీ! ఆమపిల్లల గొంచిన వారి జన్మ బహు కష్టమైనది
కదా! వారి వివాహ విషయమై యెంత కష్టమైనను బడవలసి
వచ్చును. మనము తెచ్చిన వరుడు కన్యకకు బనికరాడు.
అమె వరించిన వరుడు మనకుఁ బనికిరాడు. ధనముగల్గిన
వానికి విద్యయుండదు. ధనమును విద్యయు నున్నవాడు పరా

కృమహితుడై యుండును. ఈమూడును గల్గియున్నవానికే
సౌందర్యము గొఱతయై యుండును. అబ్బ! ఇవి యన్నియు
ను గలిగిన వరునిఁదెచ్చుట మిక్కిలి కష్టతరముగదా!
తే॥ గీ॥ పరిణయమునేమఁ బ్రాయంబు , వచ్చెఁగాదె
విమలగుణకీల మనసు సా , విత్రికిపుడు
యింక జేయకయున్న న , కేంద్రులై
బరిహసింపఁచి మనల భా , వంబులందు.

ఆ నత్యవంతునిఁదప్ప నితరుల పరింపనని పట్టుబట్టినది. ఇందులకు నే
నేమి నేయుదును? ఆమృతమిత్తేయము రాజ్యభ్రష్టుడై యంధుడై నతి
సుతులతో నరణ్యవాసియైయున్నవాడు. కన్నలార నిట్టిది చూచుచు
నాతనిపుత్రునకు మన మెట్లు సావిత్రినచ్చి వివాహము నేయగలము?
మాళవి—నాథా! చిన్నదియగుటచే నట్లు చెప్పియుండును. మనము
బుజ్జగించి నెవ్వరిగాఁ జెప్పినచో నదియేల వినకయుండును?
అశ్వ—అమ్మాయిని విలిపించి నీయెదుట జెప్పెదను. నీవుగూడ
జెప్పము. నాకుమాత్ర మిట్టిసంబంధ మీయవలయునని
యిష్టమున్నదాయేమి? (ప్రక్కఁజూచి) ఎవరక్కడ?
(తెరలో—మహా గాజా! నీమి సెలవు)

అశ్వ—సావిత్రి నీటకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

(సావిత్రి ప్రవేశించును)

నావి—(తండ్రిఁజూచి) తండ్రీ! నమస్కారములు.

అశ్వ—అమ్మాయి! ఇటువచ్చి కూర్చుండుము.

నావి—(తండ్రిప్రక్క నాసీనుఁగును.)

అశ్వ—కుమారీ! సావిత్రీ సంతానము లేక లేక తపంబొసర్చి సా
విత్రీ ప్రసాదమున నిన్ను మేము గంటిది. మాకు బుత్రుండవ

యినను బుత్రికవయసును నీకే. నీకతంబున మేము కృతార్థులము గావలయును. మాయాసలన్నియు నీప్తి నిలిపియుంటిమి. నీకును వివాహమునకు దగిన వయస్సువచ్చినది. ఇంక నేను నీ వివాహవిషయమున నాలసిండితినేని రాజలోకమునఁ బరిహాసపాత్రుడనగుట నిశ్చయము. కావున నీ కనుహవుడగువరుని గోరుకొనుము. ఏకార్యము నైనఁజేయుపట్ల నొకరిచే ప్రేలుమడిపించుకొనునట్లుండఁగూడదుగదా. సత్యవంతునిఁదప్ప నన్యులను వరింపనను నీపట్టదల మానుము. తల్లీ! ఏవిశేషమును జూచి యా సత్యవంతుని వరించితిరో దెలియకన్నది.

తే॥ గీ॥ అకనిరాష్ట్రంబు లెల్ల దా • యలకు నిచ్చి
తల్లిదండ్రులతోడను • దపఃనోలె
గాననంబులలో గడుఁ • గప్తపడిడి
సత్యవంతునిఁగోరుదే • చాఁబాలు॥

నీవు సత్యవంతునిఁ గోరితివని యెన్నఁదైన విన్నవో నెప్పుడును. అది యుంగాక, నకలంబు నెఱింగియుండియుఁ దక్కునిచుక్కయగు గూతులను రాజ్యచ్యుతుఁడై, నిరుపేదయై, యరణ్యవాసియైయున్న సత్యవంతునకొసంగి గొంతుకకోసెననునింద న్నొనరించును. నీవజ్ఞును రాజపుత్రుగావు. చదువుకొన్న దానవు. సమస్తమును దెలియును.

మ॥ కల రింకెందొభూపతుల్ భువిని లో • కఖ్యాతిమైమించునా
రలు, సౌందర్యమునందు మగ్నభునిఁ దా • రాధీశునిఁమించువా
రలు, శేషంబున భాను మించదగుఁ వా • రల్ గాన నీ వట్టివా
రిలా వేడ్కొ దగువాని గోరుకొను మ • ధ్ధిఁ జంద్రబింబాసనా॥

మాశ—పుత్రీ! తల్లిదండ్రులమగు మామాట నాలింపుము. మే మెప్పుడును నీప్రేయమును గోరువారముగాని యన్యథా తలంచువారముగాము. నీవు తగిన వరునిఁ జేపట్టి సౌఖ్యమందు చుండఁగా జూచి యానందించువారముగదా!

సావి—తల్లిదండ్రులారా! ఇంతవరకును నన్నుఁబెంచి పెద్దదానిగఁ జేసిన మీరు నాశ్రేయముగోరుదురని నాకుదెలియును. మా తృప్తితృటుణము నే నెప్పటికిని దీర్చజాలను. కాని మీరు నాయుద్దేశ్యము సంపూర్తిగ గ్రహింపక యుంటిరిగదామని నేను విచారింపుచున్నాను. అనేక రాజకమారుల చిత్రపటంబుల జూచినను నించుకేనియఁ జరింపని నాహృదయ మా సత్య వంతునిపైఁ జిక్కినది. ఆతఁడే నావరుడని నిశ్చయించుకొని యుంటిని. తేను మననా వరించిన యాతినిని విడిచి వేయకని గోరుట ధర్మముగాదు. అట్టిది నాధ్యక్షి లక్షణముగాదు. ఇట్లు నేయుమని చెప్పుటగూడ నిగుల దోషమని నొక్కి వక్కాణింపుచున్నాను.

అశ్వ—పుత్రీ!

తే. గీ. సంపదలయందు మఱియు రా + భృంబునందు
నమిత ధనమందు ఘనవరా + క్రిమిమునందు
మిగుల దీపించు రాజులు + జగతియందు
లేచె? వరిణయంబాడగా + లేమ! వినుమ!

సావి—తండ్రీ! రాజులులేకేమి! ధరాతలమంతయు సనేక రాజవ్యవాయమైయున్నది. సంపదలఁజూచిగాని, సాందర్యాది గుణములఁజూచిగాని నేను సత్యవంతుని వరించలేదు. ఒకప్పుడు మహాదైశ్వర్యవంతుడు గర్భనిర్భాగ్యుడగును. గర్భనిర్భాగ్యుడు మహాదైశ్వర్యవంతుడగును. కాలచక్ర మెట్లతిరిగిన మీనపు లట్లు దిరుగుచుండురు.

తే. గీ. అతఁడె నాసాలిదైవంబు + సతఁడె భర్త
యతఁడె నాయేలుగడయను + ననుచుఁదలచి
భావమునఁగోరితిని సత్య + వంత నేను
సంశయింపక చెప్పితి + త్కారలేంద్రీ!

తమ పుత్రీకచిత్త మెవ్వనిపైఁజిక్కినో యట్టివానికిన్చి పెండ్లి

చేయుట తల్లివండులకు శ్రేయస్కరము. సత్యవంతుడు రాజ్యభ్రష్టుడనియు వనవాసియనియుఁ జెప్పెతిరి. అశాశ్వతమగు రాజ్యలక్ష్మినిగానిఁ చంచలమగు సౌఖ్యములగాని నేను వాంఛించియుంకలేదు. నాకు గానలసినది ఒక్కగుణమే. అట్టిది సత్యవంతునియొద్ద నుండినట్లు నేను గ్రహించితిని నే నాతని వరించితిని. ఇంకమీరు నన్నాతని కొనంగి వివాహముగావించి కృతార్థులగుడు.

మాళ—అమ్మాయీ! నీవు పట్టినపట్టు విడువవా?

సావి—ఇందువల్లమిమునులేదు మనసార గోరిన యాతనిని విడిచి యన్యలఁగోరుటకు నాచిత్తము సన్నుతంపకు. ఇక మీరట్టి యాలోచన విడువఁడు

మాళ—నీయద్రోశమును విడువవా?

సావి—ఏల పదిసారు లడిగెదవు? నా నిశ్చయము నింతకుబూర్వమే మీరుఁ జెప్పియుంటినిగదా.

మాళ—[అశ్వపతింజూచి] నాథా! ఇంక నావిషయమునుగూర్చి దీని నడిగి నందువలన బ్రయోజనములేదు. మీ మదికిదోచిన యొక్కరాజకుమారునకు దీని నిచ్చిప్రయత్నము నేయుడు. ఇది బెప్పినట్లు మనముచేయుట పాడిగాదు. దీని సన్మతితో మన కేమిపనియున్నది? ఇంతగారాబముగాఁ జెంచినకారణముచేతనే యిప్పుడేచ్చవచ్చినట్లు మనసెత్తికెక్కినది.

సావి—అమ్మా! నీమాటలు మిగుల వింతగొలుపుచున్నవి.

మా||వరభూషాదు లొసంగుటో ప్రియమెల + ర్పణ జీరణోదెచ్చిభాస్వరతః కట్టగఁజెట్టి ముచ్చటలు దీ + ర్పణాదలంఘానుటో తిరుణీరత్నము గోరుకొన్నవరు మో + దంబారగాఁదెచ్చి సాంవరయః బెండిలి నేయకుండుటది భా + వంబందుయోచింపుమా.

నేను వరించినవానిని విడిచి బలవంతముగ వేరొకనిం దెచ్చికట్టి జెట్టి నా గొంతుక గోయడలంచితివాయేమి?

మాళ—నీగొంతుక మేము గోయదలంపలేము. ఎవ్వడోయొక నిరు
పేదను వరించి నీగొంతుక నీవే గోసికొనఁ దలంచుచున్నావు.

సావి—తల్లీ! భాగ్యాభాగ్యములు భగవత్ప్రసాదితములు. ఒకవేళ
సత్యవంతుడు నిరుపేదగాఁగండినను వివాహమైన పిదపఁ బర
మేశ్వరుని కరుణవలన భాగ్యాన్వితుడై యొప్పగూడదా?

మాళ—ఇప్పటి కాలనిభాగ్య వింతచక్కగా నున్నదికదా! ఇంక
నిన్ను వివాహమాడినపిదప సంపదతో దులదూగుచు కా
బోలు! ఎందు కీ మాటలు? నీవు కట్టిన పట్టుమాత్రము విడువక
యున్నావు. ఒకవేళ సత్యవంతుఁడు నిన్ను వివాహమాడనని
చెప్పినచో నీ నేమి చేయుదువు? అప్పుడు నేతోకనిని వసంతు
వా యేమి?

సావి—అట్లెన్నటిని జరుగదు. ఒకవేళ నన్ను సత్యవంతుడు వివాహ
మాడుటకు నమ్మకంపనిచో నేమి నేయుదువని యడుగు
చుంటివా? నాననోనిశ్చయమును విరము.

చ. గరళములేదె గోరిగను • భిక్షముఁకొదె గొంతకోతకై
వనదులెల్లముకినవె • భవ్యతొకములెండిపోయెనే
యురికిని తాడుగల్గవొకొ • యర్చిని సాశ్వసుతుండుతాను నా
బరణము మాడకుండినోము • సంబున నిశ్చయమునవదించితికొ.

మాళ—కానిమ్ము కష్టసుఖము లనుభవింపరాదు నీవు. నీవొక
యెట్లున్న నట్లగును. దానినెవ్వడు దప్పింపగలదు.

అశ్వ—(భార్యఁజూచి) సతీ! పిల్లతో వాగ్వాదమేటికి?

దాసి—(ప్రవేశించి) దేవా! నారదమునీండువు వచ్చుచున్నాఁడు.

[నారదుఁడు పాటఁబాడుచు ప్రవేశించుచు.]

అశ్వ—(భార్యతో నెదురేగి నమస్కరించి) మునీంద్రా! ఇటు దయ
చేసి యీభద్రపీఠ మలంకరింపుఁడు.

[నారదుఁ డాసీనుఁ డగుచున్నాడు.]

అశ్వ—(సాక్షిత్రినిఁజూచి) అమ్మాయీ! ఈ నారదమునీంద్రునినకు
నమస్కరింపుము.

సావి—(అట్లుచేయుచున్నది.)

నార—(అశ్వపతింజూఁచి)

తే॥ గీ॥ మునిజనార్ఘ్యనంబు మరియుఁ • బుడమిసురల
సేన సేయచుండవె నీవు • షీతితలేంద్ర! !
యూలుబిడ్డలు కుశలులై • యలరుచుండె
శత్రుబాధలేక పుడమి • శాంతిగనునె ?

అశ్వ—తావకకృపచే మే మందరమున సుఖులమైయుంటిమి. మహా
త్మా! తావకాగమనము మాకు శుభప్రదమని తలంచుచు
న్నాము పుణీకావినాహ విషయమున నాలోచించుచుండగా
నీవరు దెంచితివి. ఇశ్వపయమునా దగుమార్గ మొకటి మామీ
జూపి రక్షించెదవుగాక !

నార—ఏమీ! నీ పత్రికారత్నమగు సాక్షిత్రింకను వివాహ మొనర్చి
యుండలేదా!

అశ్వ—లేదు. ఆ పయముననే ప్రియత్నము సేయుచుంటిని!

నార—ఇంత యాలస్య మేలచేసితిని? తగినవరుఁడు లభింపకయుండుట
చేతనా ?

అశ్వ—దేవా! ఏమని చెప్పుడును. అనేక రాజన్యల చిత్రిపటముల
దెప్పించి సాక్షిత్రిఁ జూపితిని. అందెవ్వరిని నామె వరింపక
సాశ్వరాజసుతుండగు నశ్వవంతునే కోరియుండెను. మునీంద్రా!
ఇందులకు నాకేమిదారి?

నార—(సాక్షిత్రినిఁజూచి) అమ్మా! సాక్షిత్రి! రాజ్యభ్రష్టుడై కాన

సంబుల వసింపుచున్న యాతని నేలనరించెదవు? మఱొక్కనిని గోరుకొనరాదా?

సావి—ముసీంద్రా! సమస్తధర్మాధర్మములను దెలిసియుండిన నీవే యిట్లు వక్కాణించిన నే నేమనఁగలదానను? చిత్తమందు మొదట వరించినవానిని విడిచి వేరొక్కనిని మరలగోరుట ధర్మశాస్త్రవిరుద్ధముగాదా! అవియుంగాక యది యుత్తమస్త్రీ లక్షణమగునా? తావసోత్తమా! పక్షపాతరహితుడవై యీ విషయమున నీవు సత్యము జెప్పుము.

వార—(తనలో) ఆహ! ఏమి! ఈచానకీలము! మనోధైర్యము! (ప్రకాశముగా) నే నందుకు వచింపలేదు. అట్టివానిని గైకొని నీ వేమి నుఖించెదవు?

తే॥ గీ॥ కందమూలఫలముల మె + క్కంగవలము
నారచీరలనే మెయిన్ + దాల్చవలయు
దర్భశయ్యలయందునే + దనరవలయుఁ
గామినీ! యేమిసౌఖ్యంబు + గందువీవు?

నీ వాగర్భశ్రీమంతురాలవు. మందిరా రామరీమలందుండి మహాసౌఖ్యముల నందుచుండెడిదానవు. అట్టి నీవు సత్యవంతుని వివాహమాడుటేమి? వేరొకని వరింపుము.

సావి—తావసోత్తమా! నీవుగూడ మాతల్లిదండ్రులమార్గముననే త్రొక్కుచున్నందుకు వింతయగుచున్నది. నాచిత్తమును నీవు పక్షింప నవసరములేదు. సత్యవంతునివచ్చి వేరొకని వరింపను.

వార—(తనలో) ఇంక నీమె యుచ్యులవలెనుటకు సమ్మతించదు. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! ఇంక నీకుచూరి నీ మాటలు విను నదికాదు. ఈమెచిత్తము తిరుగదు. కానిమ్ము. ఈమెపుణ్య వశమున సత్యవంతుడు మరల భాగ్యవంతుడగునేమో? కాని వివాహవిషయముగాన నొక్కసంగతి మాత్రము జెప్ప

వలసియున్నది. ఇట్టి విషయమునం దెఱిగియుండియుఁ జెప్పకుండుట భాష్యముగాదు. ఆ సత్యవంతునకు వివాహమైన యొక సంవత్సరమునకే మరణము సంభవించును.

అశ్వ— } హా! హా!
మాశ— }

అశ్వ—(సావిత్రిని జూచి) అమ్మా! ఎఱిగదా, ఇంక నాకోరికను విడువము.

మాశ—ఈమాట విన్నతరువాత విడువక యేమిచేయును? పరిణయమాడిన సంవత్సరమునకే మృతిఁజెందునని తెలిసియుండఁగా నాతనినే వరించుట కీమేదిత్తము సమ్మతించునా యేమి?

సావి—అమ్మా! నీవు నామనోభిక్షయము నింకను గవిపెట్టలేదుగదా. సత్యవంతున కారీతి మరణము సంభవించునని యానందము మిందుగ్గిరి పలికినంతనే నాడెందం బందుకు భయంబంది, యధర్మ వర్తననగుచునా? మనసారఁ గోరినయాతనిని విడిచి వేరొకని వరింతునా? నారదుడు చెప్పినమాట నిజమేయై యుండుగాక! అయిననేమి? అంబికాకటాక్షమున నాతఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుడై మనఁగూడదా? అట్లొకవేళ సంభవింపనిచో నేనుగూడ నాతనిమార్గమునే యనువరించెదగాక! ముమ్మాటికిని సత్యవంతుడే నాస్వామినాథుడు. అతనిందప్ప నే నన్మల వరింపను.

మాశ—ఏమే నీగయ్యాభీతనము! ఇంచుకదైనను భయములేక తల్లిదండ్రులమాటల కెదురుబల్కుచుంటివి?

అశ్వ—తల్లీ! సావిత్రి! నమస్తమును నెఱిగి యుండియు నీగొంతుక నెట్లు గోయుచుము! నీ కోరికను విడిచి మరేయొకని వరించి కలముద్ధరింపుము.

సావి—మిన్నవచ్చి తలపైఁ బడినను నే నధర్మకార్య మొనరింపను.

అశ్వ—(నారదునిఁజూచి) బ్రహ్మమానసపుత్రా! నారదా! వింటివి గదా. సావిత్రి మనోనిశ్చయము, మాకేమిదారిఁ జూపించెదవు? వివాహమైన సంవత్సరమునకే మృతిఁజెందు సత్యవంతున కీమె నీమెవలసినదేనా?

నార—(తనలో) ఆహా! ఈమె మనోనిశ్చయ మద్వితీయమై యున్నది. సుగుణములన్నియు సావిత్రియందు ముద్దగాఁజేరి యుండినట్లు దోచుచున్నది. కాకున్నచో నింతధైర్యము, నిట్టిసాహసము, నిట్టిశీలము మఱి యేకాంతమణుల యందైనఁ జూచి యుంటినా? సుగుణవతియు, సుత్తమరాలు నకు పదము నీమెకే తగియున్నవి. బాగుగా నాలోచించిచూడఁగా నీమెవలన మఃభయకులములుగూడ బవిత్రీమగునని తోచుచున్నది. ఈమెకుఁ బరిణయమైన వత్సరమునకు భర్తకు మృతినంభవించినను, భగవత్కృపాక్షమున దీర్ఘసుమంగలిగాఁ దనరిగలదని నాచిత్తమునకుఁ బొడఁగట్టుచున్నది. పరమేశ్వరుఁడీట్టివారలను గాక మఱియెట్టివారలనురక్షించున? (ప్రకాశముగా) భూపాలా! అశ్వపతి! ఇంక నీసావిత్రి తనమనోనిశ్చయమును విమవదు. కాని పరమేశ్వరుని దయచేత నీమె దీర్ఘసుమంగలి గావచ్చును. ఇంకనీ వన్యధా యోచింపక యీమెకోరినట్లు సత్యవంతునికే యొసంగి వివాహము గావింపుము. బలపరాక్రమము లందుగాని, సౌందర్యమునందుగాని, సత్యసంధత యందుగాని, వినయవివేకాది సద్గుణములయందుగాని యాద్యమత్యేన పుత్రుండగు నాతనితోఁ దుల్యమ ధరాశలమందులేదు. ఇంక నీవు సంశయింపకుము. నీవు పోయివచ్చెదను.

పాని—మునీంద్రా! నేను ధన్యవైతిని. (నమస్కరించును.)

అశ్వ—(సావిత్రిఁజూచి) కల్లీ! విచారముచుగుము. నీవుకోరినట్లు సత్యవంతునకే యొసంగెదను. (నారదునిఁజూచి) మహాత్మా! నమస్కరింపుచున్నాము. కృపయుంచుడు.

(మాళవి, అశ్వ, సమస్కరింతురు.)

నార—సకల శుభావాప్తిరస్తు! (నిష్క్రమించును.)

అత్త—అమ్మా! సావిత్రీ! ఇంకరమ్మ! (మాళవినిజూచి) సతీమణి! శుభదినము చూచుకొని, పిల్లను వెంటబెట్టుకొని వింధ్యారణ్య మనసున్న ద్యుమత్యేన విభువికడ కరిగి యీనంగతిఁ దెలియఁ జేసి, యాతడెట్లు చెప్పునో యట్లు చేయుదము. రమ్మ, తత్త్వ యత్నమున నుండవలయును.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

రంగము—[వింధ్యారణ్యమున ద్యుమత్యేనాశ్రమ సమీపవనము—
[ప్రవేశము=సత్యవంతుడు.]

సత్య—(తనలో) అక్కడ! ఎన్నఁ శ్రీని యీమర్దశంబొంది, యీ ఘోరారణ్యమునవసించుట! కాజ్యభ్రష్టతకుఁ జింతింపమగాని యంధులై యసేకకష్టముల నందుచున్న మాతలిదండ్రులఁ జూచిన నాకెంతయు దుఃఖమువచ్చుచున్నది. ప్రపంచమున మించిన దుర్దశలన్నిటియందును సంధతనుమించిన దేదియును లేదుగదా! ఒరులసహాయ మపేక్షింపకుండ సంధు లేకార్య మును జేయఁజాలరు. ఇంక నెంత కాలము మాకీవనవాసాయా సము ధాతవ్రాసినాఁడోకదా!

స॥ ఆడవులవాసమెప్పటికిఁ • నైనను దీటునె మాకు, కత్తువుఁ బుడమినిగూర్చుఁగఁగలనె • భూరితరంబగురాజ్యలక్ష్మీచే పడునొకొ తండ్రి! • మరల • బంధువులెల్లరు హర్ష మంద నే పడువునకష్టనంచయము • వాయును మమ్ముల, దోచదయ్యెడుఁ.

(పగనుద్దేశించి) ఓరీ! చిత్రీకేతూ! ఎంత ఘోరకార్య మాచరించితివరా!

తే॥ గీ॥ ధర్మసంధుండు సుగుణుండు • దానపరుడు
సత్యమే జయమనుమాట • జరుపువాడు

నైన నాతండ్రిని రణము + నందు గెలిచి

వెడల నడిపితే? రాజ్యంబు + విడిచి పోవ.

ఓరీ! పాపకర్తా! వృద్ధుడైన వరపాలునిమీదగా నీశౌర్యము జూపించుట! ఆసమయమున నేను బాల్యమునైయుంటుంటే బ్రతికిపోయితిని, కానిమ్మ. ఎన్నటికైన నీయైన రణమునగూల్చి మారాజ్యము స్వాధీనపఱచుకొనలేక పోవునునా? నీహీనర్హి నమహాదూరణకృత్యములు నాచిత్తంబున మెలంగుచునే యున్నవి. నీపై నెత్తివచ్చుట కింత వరకును మాతండ్రిగా రాజ్యసమకపోవుటచే బ్రతికిపోయితిని. ఆరణ్యమున నంధులైయున్న తల్లిదండ్రుల నేనింపుచున్న యాసత్యవంతుఁ డెమి నేనుఁ గలుగునని గర్వించి యుంటిని గాబోలు. దురాత్మా! దైవబలమున్నవారికి నేనలు గాని మఱియేవిగాని యవసరములేదు. ఓరీ! చిత్రికేతూ!

సీ॥ భీమాహవంబున + పీఠులెల్లరు మెచ్చ

ఘనవిభుశీర్షముల్ + దునుము వఱకు

దురుమాడి యందు నీ + దు శిరంబు గోటముం

దరంగట్టి ముదమున + దనరు వఱకు

రాష్ట్రజనలనెల్ల + రావించి యాశిరం

బందరకును జూపి + యలరు వఱకు

ధర్మాత్ముడైన నా + తండ్రినిగ్రమ్మర

సింహాసనాసీనుఁ + జేయు వరకు

తే॥ గీ॥ నీదునామంబు మరువను + నిద్రబోను

సంతతము నట్టి యత్నంబు + నలుపు చుందు

నందితంజైన ప్రతివఁ జె + ల్లించు కొందు

బ్రతికియుండిన నే నింకఁ + బావచరిత!

కానిమ్మ, కొలది దినము లోపికవహింపుము. నీగర్వవృత్తము సమూలముగాఁ బెల్లసించెదఁ గాక. (ఇంచుక యూరకుంకి) అయ్యో! నే నీ విషయమై యాలోచింపుచునే యుంటిని. వాచిత్యమా సాక్షిత్విపై కను

గుచునేయున్నది. ఆమెనంగతి పుటచిపోవుదమని యెంత నిశ్చయించి
వను ముటవునకు రాకున్నది. రేయిం బవ భృసావిత్రి నాకన్నుల యె
ముట నున్నటులే యున్నది. ఆహా! ఏమి! ఆ బాలామణి సాందర్యము!

సీ॥ వైతన్యమందిన • చక్కని చిత్రంబు
చిటునవ్వఁగాంచిన • చిగురుబామ్మ
నడుపాడఁగానేర్చి • న లలిత తనువల్లి
మురిపెంబు చాల్చిన • విరులబంతి
వక్రతఁబాపంగ • వచ్చిన త్రొన్నెల
పలుకాడఁ గరచిన • పసిడి ప్రతిమ
నిలుకడ గలిగిన • తొలుకారు మెరుగు ధ
రకు డిగ్గినట్టి ది • ర్చకుని యలుగు
తే॥ గీ॥ ననఁగ జెలువొందు నా యెల • నాగ మహిమ
మంజులకార మెప్పుడు నా • మానసమున
బాయకున్నది మరల న • పృథ్వీగంధః
జూచుటేమాడ్కి గలుగునో • తోచదయ్యె॥

అబ్బా! ఆమెను దలచివంతనే మస్కధుండు పొంచి పొంచి
నాపై శరములబరపుచున్నాడు. (మస్కధునినుద్దేశించి) ఓయీ
కామదేవా! నీవు భగవంతుండగు శ్రీమన్నారాయణుని గర్భ
మునజనించితివి. నమస్తస్సౌఖ్యములకును దూరమై యంధులైన
తల్లిదండ్రుల సేవింపుచు సర్వమును బరమ విరాగిని యున్న
నాపై నేల శరవ్రయోగము గావించువు? నీ విట్టి దుష్కార్య
ములు సేయుచుండట చేతనే నిన్ను మున్నొకసారి శంకరఁడు
దన తోపాగ్నిజ్వాలల భస్మము గావించినాడు. కాని నీ భార్య
యగు రతీదేవి మంగళసూత్ర మహిమచే బ్రతికి పోయితివి.
అట్లునను నీకు శౌర్యము చావలేద. చితచచ్చినను బులును
చావలేదను మాట యిట్టిదే.

(గాలవుడు - ప్రవేశించును.)

గాల—(ప్రవేశించి తనలో) ఈతడు వ్యాఘ్రము బాఁడుండి తప్పించిన కన్యామణిని జూచిన నాటనుండియు నెప్పుడు చూచినను నేదియో దీగ్ధాలోచన సేయుచునే యుండును. ఇప్పుడీతని వైఖరి చూడగా మన్మథావస్థను మునింగినట్లు దోచుచున్నది. (నవ్వింటి) మిత్రమా! సత్యవంతా! ఆశ్రీ పిశాచము నిన్నుఁ బట్టిపీడింపుచున్నదే. ఆమెపై మోహము నీకొడలు దెలియ నీయకన్నది. అరణ్యమునఁ దాపసివలె నున్న నీశ్రీశ్రీవ్యసనమేల! నీకుగల్గిన యాశ్రీచింత దల్లిదండ్రుల సేవలనుగూడ మరపించు చున్నది.

సత్య—మిత్రమా! గాలవా! పచ్చితీవా! అయ్యో! నాయవస్థ నేమని చెప్పదాన!

తే॥ గీ॥ భయద సంగ్రామభూమిని , వైరివిషుచు
శత్రుచయమున కింతయు , జంకఁగాని
కామదేవుఁడు నాపైన , కరుణలేక
శత్రుములు బరవుటఁ జూచి , జంకుచుంటి॥

గాల—ఇదియేనా నీమనోదైర్యము! గురులను భజించి సకల శాస్త్రార్థములగ్రహించి సందువలనఁ బ్రయోజన మేమి యున్నది? ముక్తు మూసికొని యరణ్యమునందు దపము జేసినందువలనఁ బ్రయోజన మేమి యున్నది? సర్వతీర్థ సంచరణము వలనఁ బ్రయోజన మేమియున్నది? ఆమన్మథుని జయించినప్పుడే మానవుఁడు ధన్యుడగును! ఏదో మార్గవశమునఁ దటస్థించిన యొక కన్యకం చూచి యిట్లు పరితపించుట నీబోటిధీరులకు లక్షణము కాదు.

సత్య—నఖుఁడా! ఆమె సామాన్యకాంక్ష కాదు.

తే॥ గీ॥ ఆమె చక్క దనంబుచు , నామె హువు

నామె గుణములు వినయంబు , నామె వృద్ధుల

భాషణంబులు నాదు భా . పంబు నందు

నాటి యన్నవి నిజముగా . నమ్మమయ్యు॥

గాల—కాముకులకటలే యుండును.

[తెరలో ధ్వని]

సత్య—సఖుడా! ఏదియొకలకలము వినవచ్చుచున్నదే.

గాల—(చూచి) కలకలమేకాదు. హయములు నేనుగులు రథములు
గూడఁ గాన్పించుచునే యున్నవి. ఇదియేదో వింతగాఁ దో
చుచున్నది. ఆటుచూడుము. ఎవ్వఁడో యొకఁ డీహర్షము
ననే పాదచారియై వచ్చుచున్నాఁడు. ఆత డొకసరేందుని
వలె గన్నట్టు చున్నాఁడు.

సత్య—మిత్రమా! ఈతడెవ్వఁడో మనకువైరియై యుండును. మనలను
రాజ్యంబునుండి వెడలనడిపిన చిత్రకేతుఁడే యైయుండును.
అరణ్యములందుఁగూడ మనలనుండనీయక పాణములఁదీయి
వచ్చుచున్నాడు.

[తెరలో]

అయ్యా! న్యమతేనాశ్రమమునకు మార్గమిదియేనా?

సత్య—(గాలవునిచూచి) ఇంక నెవరొకఁడూడు. (వ్రకాశముగా) ఓహీ
దురాత్మా! చిత్రకేతుఁ డీకు ధ్యమతేనాశ్రమమునకు మార్గ
ముగావలయునా? రమ్మ నేను బాలుండనై యుండగా మాతం
డినిరణంబునంగెలిచి రాజ్యంబునుండి వెడలనడపి, యదిచాలక
వనంబులనుండు మా ప్రాణములఁ గైకొనడలంచి వచ్చితివాని
రమ్మ. మా కష్టములదీర నిన్నిప్పుడే కాలుని ప్రోలికంపుడును.

(శరమును నెక్కువెట్టి)

ము సమదాటోపభుజవృతాపమహిమ , శౌర్యంబు దీపింప వ

క్షమునగా బాణవరంపరాహతిని నీ , కక గూర్చి యన్నతస్వధ

రృము నిర్మించెద నెల్లలోకములు న • న్మానంబుగావింపఁ గ
 వ్వుములెల్లగా మమువీడిపోవఁగను నీ • ఛా! రాజవంశాధమా!
 అశ్వ—(ప్రవేశించి) ఈతని వాక్యముల నరణి జూడగా నీతఁడే సత్య
 వంతుడని తోచుచున్నది. (ప్రకాశముగా) రాజకుమారా!
 తొందరపడకుము. నేను నీకు కైరింగాను. మద్రీదేశంబు
 బాలించు అశ్వపతిఁ. నీకండ్లియగు ద్యుమత్యేను దర్శింప
 నరుదెంచితిని. మీ యాశ్రమమునకుఁ దోవఁజూపుము.
 సత్య—అయ్యా! నాతొందరకు తగులును. దుష్టుడగు చిత్రకే
 తుఁడు మాప్రకృతివచ్చుచుండు నేమోయని యట్లునర్పితిని.
 (ఇందుక యారకుండి స్వగతము) ఈకఁ డియ్యెడ కిప్పుడరు
 దెంచుట కేమి కారణమోగదా.

తే॥ గీ॥ ఏనువలచిన సాక్షితి • కితడు తండ్రి

గాఁడె; యితనురాకకు నేమి • కారణంబో?

యదరుచుండెను గుడికన్న • నొడవుశుభ మ

దేదొ చిత్తమున కింతయు • నెఱుంగరాదు!

(ఎదుటఁజూచి) అదుగో! ఈతడు కంటుంబముతోఁగూడ వచ్చి
 యున్నాఁడు. (ఆశ్చర్యము నటించి) ఆహా! ఏమి నాపూర్వ
 పుణ్యము!

తే॥ గీ॥ అదుగో! వలచిన సాక్షితి • యుగగుడెంచె

గన్నులుండిన ఫలమును • గాంచినాడె

గరితమిన్నను నేఁ జూడఁ • గలనో లేనో

యనెడు సంశయంబంకయు • నంతరించె॥

కాల—(అశ్వపతిఁజూచి) అయ్యా! నీవు మద్రీదేశమేలు భూపతివా!

ద్యుమత్యేనుతో నేమిపనియుండివచ్చితివో యెఱుంగవచ్చునా?

అశ్వ—ఆస్మత్పత్రికా వివాహార్థమై యరుదెంచితిని.

గాల—సత్యవంతునితో (గహస్యముగా) మిత్రుల! నీరొట్టే నేతిలో బడినది.

సత్య—గాలవా! వీరికి మన యాశ్రమమును జూపువము రమ్మ. (అశ్వ పతినిఁజూచి) నృపాలపుంగవా! ఇటురమ్మ.

[నిష్క్రమించుచున్నాడు.]

రంగము:—[ఆశ్రమమున ద్యుమత్యేనుఁడు, భద్రాంగి]

ద్యుమ—(భద్రాంగింజూచి) సతీమణి! మన కష్టము లెప్పుటికి నమాప్తియగునో కదా! భగవంతునియెడల మన మేయవరాధము గావించినామని మనల నిట్టి దుర్గతిపాలు గావించెనో యెఱుంగరాదయ్యెను. ఇది యంతయు మన పురాకృత కర్మఫలము కాబోలు. కాకున్నచో మన కీ యవస్థ లేల సంభవించును? సీ॥ కంటకావృతమైన • కావనశ్రేణులే

ఘనమైన యుద్ధాన • వనములయ్యె

భవ్యతావసులుండు • పర్వతాలలె యిప్పు

రమణీయమా మంది • రంబులయ్యె

ఘోరభయంకర • క్రూరమృగంబులే

మనయాజ్ఞ నెఱవేర్చు • మంశులైరి

కఠిన పాషాణ ప్ర • కరములె మోదంబు

నమకూర్చు పూవుల • శయ్యలయ్యె

తే॥ గీ॥ హా! యింకేమందు మనగతి • కఠినమిన్న

కష్టముల బెన్నటికినైన • గడవగలమె

వననివాసమువీడి పూ • ర్వపు సుఖంబు

లందఁగాఁగలమె తోచ • దయ్యెనకట॥

అయ్యో! అంధులమై యిట్లు దేహయాత్రఁ గడుపవలసివచ్చి నదికదా! ఒరుల సహాయములేకుండ నొక్కయడుగైన నవలకుఁ బోజాలము. ఎవట కెవరువచ్చినది యెవ్వలైనఁ జెప్ప

కున్నచోఁ దెలియదు. ఈవార్ధకమునకుఁ దోడు గ్రుడ్డితనము గూడ మనల నావహించినది. రాజ్యభ్రష్టతకుఁగాని, మునలి తనమునకుఁగాని, యంధతకుఁగాని వగవను. కాని, బాల్యమున ననేక పరిచారకులచేఁ బరిచర్యలందును, నెండుకన్నును వాన కన్నును నెన్నడును నెఱుంగని మనసత్యవంతుఁడు మనకై యెన్ని యో శ్రమలందుచున్నాఁడుగదా! ఆతడు పడుచున్న కష్టములు చూచిన నా కడుపు తఱుగుకొని పోవుచున్నది. నాకు వార్ధక ము వచ్చెను. ఇంక చిరంజీవి రాజ్యపదమున నిలిపి సౌఖ్యము లందఁ దలంచితినిగాని, యీతని భగవంతుఁడు మనల వెక్కిరి బాలుచేసినాఁడు. ఇట్టి దుర్గతి యెన్నాళ్ళనుభవింపవలయునో!

భద్రా—రాధా! మన మీరీతిని జింతించినందువలనఁ బ్రయోజన మేమి యున్నది? మనమే చింతింపవలయును, మనమే యో దార్చుకొనవలయును. సత్యవంతుని భగవంతుఁడు మనకుఁ బ్రసాదించి యుండుటచేత మనకీ కష్టములు కష్టములుగా గనుపించుటలేదు. కుమారుని పితృచాతృభక్తి శ్రీరాముని మించియున్నది. మన కే సమయమున నేది కావలసియుండునో సమస్తమును నెఱింగి యాతఁ డతిహాసయాకుఁడై మనకు సవర్యుఁ జేయుచున్నాఁడు. కానింప ఎప్పటికైన మన కష్టములు గట్టిక్కకపోవురా!

మృమ—అట్టిభాగ్య మీనిర్భాగ్యుల కున్నదామని సంశయింపుచున్నాను. (ఇంచుకొనఁగూతుంజి) ఎవరో మనుష్యుల యరికిడి విసవచ్చుచున్నది.

భద్రా—సత్యవంతుఁడు వచ్చుచున్నాడేమో!

[సత్యవంతుఁడు, అశ్వపతి, మాళవి, సావిత్రి, గాలవుడు

[ప్రవేశించుచున్నారు.]

సత్య—(తండ్రిని జూచి) తండ్రీ! నిన్ను జూచుటకు మద్రదేశాధీశ్వరుం డగు నశ్వపతి తన భార్యయగు మాళవితోడను, సుతయగు సావిత్రితోడను వచ్చియున్నాఁడు.

చ్యుతము—రాయనా! ఏమి మనభాగ్యము! ఇప్పుడు వారెందున్న వారు.

పత్మ—ఇదిగో వారు వీయెదుటనే యున్నారు.

చ్యుతము—అయ్యో! ఎంత నిర్భాగ్యుడను! చూచుటకే గత్తులయిన

లేవు. (అశ్వపతింజూడి) మద్రభూపాలా! ఇట గూర్చుండుము.

భద్రా—చూశవీ సావిత్రిలారా! అట నానీరులగుడు.

చ్యుతము—(అశ్వపతిం గాంచి)

తే! గీ! రాజరాజాధిమహారాజు • రాజనయ్యఁ

దగిన గౌరవంబునుజేయఁ • దగినస్థితిని

గాననంబులయందుంటి • గా యటంచు

మదినిఁ జింతించుచుంటిని • మానవేంద్ర!

అశ్వ—భగవంతుఁ డొనర్చినదానికి నీకేమి నేయుదువు? మమ్ముల నన్య

థా తలంచి మాకు నీవు గౌరవము నేయవలయునా? మేము

నీవారముగామా? అండఱును గవ్వములఁ గడచినవారేనా?

కొన్నిదినములు చీకటియును, గొన్నిదినములు వెన్నెలయుఁ

గాయన ట్లందరును సుఖదుఃఖము లనుభవింపవలసినవారే.

చ్యుతము—మే మందు కష్టములు పగవనికైన వలదు.

జా! కన్నులులేక యీకరణి • గాననమందు వసింపుచుంటి మో

యన్న! యిటులే; త్వదాగమనమంచితమోదముగూర్చెమాకు సం

వన్నఁద నీవు మాదుగతి • భవ్యముదంబున గన్గొనక శ్రమం

బెన్నక వచ్చినాడవు ని • జేశ్వరియ్య జనుదేరఁ గూతుతో.

మహాదాడిద్రవసాగరంబున ముగింగి దిక్కు లేనివారమై యీ

యరణ్యముననున్న మాజ్ఞేమము నారయటకు నీవుగాక మఱె

వ్వ రరుదెంతురు? భూకలాధిపా! నీస్వర్గేతుకజాయమాన కరుణ

కనేక వందనము లర్పించుచున్నవాడను. రాజ్యభిప్రత గలిగి

వను, సంధత్వము సంభవించినను, వానిఁగూర్చి చింతింపక

వంశవిస్తాకురండగు నీకుమారునిఁ జూచుకొనుచుఁ గాలముఁ
వెళ్ళఁదీయుచుంటిని.

అశ్వ—ద్యుమతేనా ! కష్టము లెప్పుడును మనకడ న్నావరముగా
వసించవు. ఇందులకై విచారించకుము.

ద్యుమ—అశ్వపతీ ! మీరెచ్చటికిఁ బోవుచు నిచ్చటి కరుఁడెందితిరి-
ఎటుంగనగుదునేని యానతీయము.

అశ్వ—రాజేంద్రా ! వేమిచ్చటికే యరుఁడెంచితిమి. నారాకకుఁగార-
ణంబెఱింగించెదను వినుము.

తే॥ గీ॥ ఈమె నాపుత్రి సావిత్రి • యేను దశము

చేసి సావిత్రివరమునఁ • జెందినాడఁ

గన్నె నీమెను గోడలు • గాగ నీకుఁ

జేసి రాజులోకంబున • వాసింఁగెను.

ఇదియే నారాకకుఁ గారణము.

గాల—(నత్యవంతునిఁజూచి) మిత్రీమా ! వింటివా?

ద్యుమ—(అశ్వపతింజూచి) సరసాలా ! నాపుత్రి నిహస్తాదుడుఁ
టివో లేదో నేనూహింపఁజాలకయున్నాను. కాకున్నచో దరి-
దురై యరణ్యమున మమ్ము నేవింపుచున్న నాకుమారున
కిప్పుడు వివాహమేల?

నత్య—(తనలో) ఇందుకుఁ దండ్రిగా రంగీకరింపరా యేమి?

అశ్వ—(ద్యుమతేనుంజూచి) స్వసాలా ! నేను బరిహస్తాదుడువాడ
నుగాను. నిశ్చయమున వక్కాణించితిని. నేను మీస్థితిఁజూచి
యిచ్చుటలేదు. నత్యవంతునిగుణశీలములఁజూచి నీతో వియ్య
మందఁడలంచితిని. అది యట్లుండనిండు.

తే॥ గీ॥ నీకుమారునేగాని యే • రాకుమారు

బరిణయంబాడవంచును • బ్రతినదాల్చె

బరమసుగుణాలవాల యీ • భానురాంగి
సమ్మతింపును దీనికై • త్కృతలమునఁ

తే॥ గీ॥ దానములయందుఁ గన్వళా • దాన మరయ
సర్వవిధములశ్రేష్ఠంబు • త్కృతలేంద్రీ.
దగిన నీసుతునకు నీమె • దానమిచ్చి
యశము న్జేంది జెలసెద • నవనిపాల!

సత్య—(స్వ) నేను మాట్లాడక యూరకన్నచో బాగుండదు. ఇట్లనెడ
గాక. (ప్రకాశముగా నశ్వపతింగాంచి) మద్యాధిపా!

మ॥ చతురంభోధిపరీతముదితమహీ • సామ్రాజ్యమున్ బూను నా
క్షీతిపాలాగ్నిని లెండఁగలుగ ను • శ్రీలెల్లఁబాసి యీ
గతి ఘోరాటవియందు మానికరణి • గాలంబుచుంబుచ్చు వన్
బతిగాఁ గోరివరిందివన్ నగరె భూ • పాలుర్ ధరాధీశ్వరా!

మాళ—(భద్రాంగినిఁజూచి అమ్మా! భద్రాంగీ! ఈసావిత్రి సత్య
పంతునిదప్ప నన్యుల పరింపనని చీక్షవహించినది. సంపదలు
లేవనియు, గానలనుంటిమనియు మీరు విచారింపవలదు. ఇం
డలకు నీ పనుమతింపవలయును.

ద్యుమ—(అశ్వపతిఁజూచి) స్పృహలా! నాకు మఱియొక యోచనయే
మియును లేదు. మేము నిరుపేదలమై యాయరణ్యమున ఆ
క్కలు లేని పక్షులవలె నల్లాడుచున్నారము. నీ కుమారియూ,
మిగుల నుకుమారి ఎన్నఁడును నెడక న్నెఱుంగదు.

నీ॥ మహానీయ మణిమయ • మందిరంబులనుండు

పడతి యెట్లు వసించు బర్హళాల
హంసతూలికలందు • నలరారు పూబోడి

దర్భశయ్యనునెట్లు తనువుఁజేర్చు
వలయు నాహారంబు • వాంఛించి కైకొను

కాంత దుంపలను మె • క్కంగఁగలదె
పట్టుబట్టలఁగట్టు • భామాశిరోమణి,
నారచీరల మెయిన్ • చాల్పఁగలదె

తే॥ గీ॥ సంతతము బరిచారికా • సతులు గొలువ
దనరుచుండెడి లేమి యీ • వనములందు
భయదఘోరశాస్త్రాలర • వముల వినుచు
నులికిపడి భయమందక • యుండగలదె?

మానక్యవంతుని వివాహము జేసికొన్నందువలన నీమె యేమి
సౌఖ్యంబు లందగలదు?

అశ్వ—రాజేంద్రా! ఈషయంబున నీ వావంతయు సందియంబుండ
వలదు. సాధుగుణశీలయగు నీమె పతిని దైవంబుగతి భావింపు
చు, మీపరిచర్యల నేమిటక, మీతోఁబాటు కష్టసుఖముల
నందును.

ద్యుమ—(కుమారునిఁజూచి) కుమారా! సత్యవంతా! వింటివికదా
యీ భూపాలచంద్రునిమాటలు? ఇందులకునీయభిప్రాయమేమిటి?

సాని—(తనలో) ఈతఁడేమనిచెప్పునో? డెందమా! తొందరపడకుము.

అశ్వ—(సత్యవంతునిఁగాంచి) సత్యవంతా!

నీ॥ నినుజేర మనసార • నెఱిగోరు సాక్షితి

నేలమీ కరుణ భూ • పాలతనయ

నీకు నేవలఁజేయ • నిక్కంబుగాఁగోరు

సారసాక్షిని గావు • సదయహృదయ

నీనె దైవంబంచు • నిజముగా నమ్మెడు

కంజాక్షిఁజేపట్టు • కలుషరహిత

నిన్నెగా కన్యల • నేగోర ననిచెప్పు

నీమంత్రినిం గొమ్ము • శిష్టచరిత

తే॥ గీ॥ నామనంబెల్ల నీయధీ • నంబుజేసి

తనరుడంచును వచ్చియుండు • తిలికబోడిఁ

బరిణయంబాడి సుఖములఁ బడయుచున్న

రాజులోకంబు మిగుల హఁ ర్షంబు నందఁ

జాల—(ద్యుత్యేమననిజూచి) మహారాజా! సిరిరా మోకాలాడ్డువా
రుందురా? తానంతటఁ దానరుజించి పిల్లనిచ్చెదనని పలుకు
చుండఁగా మీరేమో కొమ్మయెక్కి మాట్లాడుచున్నారు.
సత్యవంతుని మాన మాతని యంగీకారమును జూచింపుచునే
యున్నది. (అశ్వపతింజూచి) అయ్యా! అశ్వపతిభూపాలా! వీరి
వారితోఁ బనేమున్నది? పిల్లకును బిల్లవానికిని నిష్ఠమున్న జా
లను. ఇంక మీరు సంశయింప నక్కరలేదు.

జా! శ్రీమంతుండు శుభప్రచారము దయా • శీలుండు పంచేషు లే
ఖమాధుర్యధురంధరప్రీతిగలుగు • కారుండు, సం
గ్రామోదాగుఁడు, శౌర్యశాలి, త్రిజగ • త్పల్యాణదాత్రుఁడీ
భూమిశాగ్రణిసందనుం డీత భవ • త్పుష్కరిగొనుక భూపరా!

భద్రా—(పఠించూచి) ప్రాప్తేశ్వర! ముద్దుముద్దుగా మన కుమారు
నకుఁ బిల్లనిచ్చెదమని వీరవచ్చిరి. అందుకు వడియొకతీరుగా
మనము చెప్పట భావ్యముగాదు. (మాళవింజూచి) అయ్యా!
మాళవి! మీయభిప్రాయ మెట్లున్నదో యట్లే కానిండు.

ద్యుమ—రాజేంద్రా! మాకున్న కష్టములఁగూర్చి జెప్పితిని. నీవస్య
ధాతలంపవలదు. నీయభీష్ట మెట్లున్నదో యట్లు కానిమ్ము.
తాని, నీతో యొకటి చెప్పవలసి యున్నది. వివాహమునకు
మేమిస్థితిలో మీనగరమునకు రాజాలము.

అశ్వ—వమస్తనన్నాహములతోడను నేనేవచ్చియుంటిని. నాతో భూ
మరులు గూడ వచ్చి యుండిరి. వారితోఁ దగిన శుభలగ్న
మునుగూర్చి యాలోచించి వివాహకార్య మిచ్చటనే నెఱప
ద. ఇంక మనము తత్ప్రియత్నమున నుండవలయును రండు.

సావి—(తనలో) నేటికిగదా నేను ధన్యనైతిని.

(అందరునిష్క్రమించుచున్నారు.)

[రంగము:—అశ్రీమము. ప్రవే-అశ్వపతి, ద్యుమత్యేనుడు, మాశా
భద్రాంగి, సావిత్రి, సత్యవంతుడు, గాలవుడు]

అశ్వ—[సావిత్రినిజూచి] అమ్మాయీ! సావిత్రీ! సత్యవంతునిదప్పు
యశ్శుల వివాహమాడనని తలంచిన నీతలం పొనగూడినది.
నీ కనురూపుండగు వరులకు లభించినందులకు మాకును మిగుల
సంతసమయ్యె.

గాల—అశ్వపతి రాజా! నీకూతురుయొక్క పూర్వజన్మ పుణ్యపరిపాకం
బునజేసి సత్యవంతుండును, ధర్మమూర్తియు, బిశ్వమాత్మ
భక్తిపరిపూర్ణుడును, బరాక్రమశాలియు, నిగర్వచూడామణి
యు నగు మాసత్యవంతుడు నీకు జామాతయయ్యెను. నీకు
గన్యాదానఫలము దక్కినది.

సీ. సర్వలోకానంద • సంపాదకక్రియః

చావితోఁ గునుమంబు • దనరినట్లు

సరనాధనంద్రీన • న్నాన్యమై శోభియు

మానికంబుచు నేక • మైనకరఁ

శ్రుతి కరుకూలవ • ధతిగల్గి వాగర్థ

ములు పరస్పరమును • గలియురీతి

జగదవనోత్సాహ • నన్నన్ధనంపద

శ్రీసతియుఁ బకియుఁ • జెలగువరున

తే॥ గీ॥ పరలందురుగాక సతతంబు • భవ్యభోగ

భాగ్యసంతానం ద్రివ • పత్తితోడ

ధరణియందున నాచంద్రీ • తారకముగ

సత్యవంతు సావిత్రులు • హృదయశత్రు!

ద్యుమ—[బ్రాహ్మణోత్తముడవైన నీ యమోఘాకీర్త్యవంతు యలించు
చుండుగాక!

మాశ—[సావిత్రినిజూచి] అమ్మాయీ! నీకుఁ జెలియఁగల గుఱు లేలు
యలేవు. అయినను గన్నకడువగుటచేతఁ జెప్పచుంటిని.

నీ! జనకుడైనట్టియ + శ్వపతికీర్తిరమకు

వెలలేనివన్నెను + బెట్టుమమ్మ

పతియైనవమటంచు + భావించి సతితంబు

చిరకీర్తినందుచు + జెలగుమమ్మ

భవదీయగుణములు + పరికించి తోడిభా

మలు నేర్పుకొనునట్లు + మెలగుమమ్మ

అత్తమామలనేవ + నాత్మలో మఱువక

వారినేవింపుచు + బరగుమమ్మ

తే! గీ! మనకు నిలుజేల్పుసావిత్రి + మఱువకమ్మ

సత్యమేజయమనుమాట + జరుపుమమ్మ

కవ్వనుఖములు సమముగాఁ + గడపుమమ్మ

వృద్ధిపతిపుత్రిననుచు గ + ర్వింపకమ్మ.

అశ్వ—పుత్రీ!

మీ! అనిశంబుక బతిసేవజేయుచుఁ దదా + జ్ఞాయత్తక్షిత్రాబ్జలై

యనువర్తించి పతివ్రతామణులక + ఖ్యాతీన్ భవించి గాంచి రా

యనభుస్వాతలలు సద్గుణధ్య లననూ + యారంభతీభాషణం

గని నీ పట్లనరించి కీర్తిని గొనం + గాఁజెల్లు మెచ్చుక జనల్.

అమ్మా! పతిసేవయే కాంతకు భూషణము. దానిచే సాధిం

పఁబడని కార్యమేదియులేదు. సమస్తమును నీకుఁ జెలిసియే

యన్నది.

సావి—తల్లిదండ్రులారా! మీయాజ్ఞలను నేను శిరమున ధరించెద

గాక! కాని నన్నుఁగని, పెంచి పెద్దదానిగ జేసిన మిమ్ముల నెడి

బాయవలసి వచ్చునగదాయని నేను విచారింపుచున్నాను.

మూశ—తల్లీ! నీవు దీనికై విచారింపవలదు. లోకంబున స్త్రీలంద

ఱకు నిట్టిది సహజమై యున్నది. నాలుగురోజుల కొకసారి నీ

కుశలము విచారించి వచ్చుచుండుటకు దగినసేవకుల నియ

మించెదను. ఇంకొక్కటిమాత్రము నీకుఁ జెప్పచున్నాను.

తే॥ గీ॥ కాననము దీని సగరంబు • కాగఁ బర్ణ
కాల మేతైన మణిమయ • సౌధముగను
కప్పనముదయంబెల్ల సౌ • ఖ్యమ్ములుగను
నాత్మఁ దలపోసి ముదమున నలరవలయు॥

(భద్రాంగిఁజూచి) అమ్మా! భద్రాంగిదేవి! పెంచి పెద్ద
చానిగజేసి మీచేతులలోఁ బెట్టితిని. ఇంక నీమెను రక్షించు భారము
మీదై యున్నది.

భద్రా—తల్లీ! నీ పుత్రీకను నాప్రాణములతో సమానముగ నరసి
రక్షించెదను. ఈమె విషయమై నీవు బెంగఁగొనవలదు.

అశ్వ—(సత్యవంతుఁజూచి) సత్యవంతు! నిన్నదప్ప నన్యుల వరిం
పనని ప్రతిస వహించిన యీమె నన్నుగైకొన నోచినది.
ఇప్పు డీమెను నీ చేతులయందుఁ పెట్టితిని.

ఉ॥ ఆకలిఁగొన్నఁ దా నడుగ • దన్నము, గుత్తుక యెండియుండినం
గైకొనబోడు దాహమును • గన్గొని మేమె యొసంగగావలెన్
శ్రీకర! సత్యవంతు! గణ • శేఖర! నర్మలచిత్తయైన యీ
రాకశకాంకబింబముఁ • రమ్యచరిత్రను నెట్లు బోధితువో॥

సత్య—మామగారూ! వివాహకాలమున నగ్నిసముఖమున నెట్టి బా
సలు నాచేకఁ జేయఁబడినవో, యట్టివానికి నేను బద్ధుడనై
యుండునని తలంపుడు.

అశ్వ—(ద్యుమత్యేనునిం గాంచి) నృపచంద్రా! !

తే॥ గీ॥ కాంత యీమె నీకోడలై • గాల్గె నిపుడు
నీసుతుఁడు సత్యవంతుడై • నెఱపుపేరు
నెఱపుమీ దీనిపై నీవు • నిశ్చయముగ
జంతవిడనాడి పురికిఁ • జేరువాడఁ

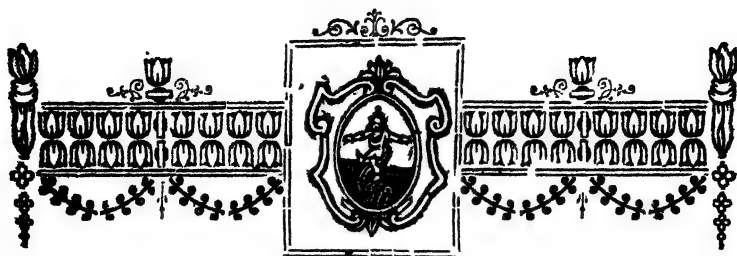
గృహ—కూకు సత్యవంతుఁ డొకటియ, నీమె యొకటియనా! మీ
రెల్లు చెప్పినక్కరలేదు.

అశ్వ—(సత్యవంతుని జూచి) ఇక మేము ప్రయాణనన్నా హముజేసి
కొనవలయునుగదా! రండు.

(అండులు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

సా విత్రి నాటకము.

తృతీయాంకము.

రంగము :—[ఆశ్రమమున నొంటిగా సత్సవంతుడు
ప్రవేశించును.]

నత్య—(స్వగతము) ఆహ! ఈ దుర్దినము లింకను మమ్ము వదలిపోవు
కాబోలు! నామాటకేమి, నేను బుద్ధియెఱిగిన నాటమండి
యు సరణ్యములందే పితృమాతృచరణసేవాసక్తుడనై యుం
టిని. కాని సావిత్రినిజూచిన నాకెంతయు నిచారమగుచున్నది.

సీ॥ పరిచారికాజనుల్ • నిరతంబు కొలువంగ

బరిమనుఖుబుడు • భాసురాంగి

యిప్తమృష్టాన్నంబు • నింపర భుజియింది

భోగియై బొల్చెడు • పూవుబోడి

చేటికనంబులు • చేరి వెన్నెంటరా

వనముల విహరించు • పద్మకేతి

భాసురమణిమయ • పానాదములయందు

హంసతూలికలందు • నలరూ సతివ

తే॥ గీ॥ ఎండకన్నను నెఱుంగి • యింతిమిన్న

కటకటా! నాకతంబున • కాజడవుల

బడగరానట్టి కష్టముల్ • పడుచునుండె

జూచి భరియింపకుంటిని • నుదతి నిపుడు॥

ఆశరదిందుప్రతిసూనబింబవకన, ఆనరసీకుహాక్షి, ఆగోమల
సుకుమారశరీర పమనవస్థలను నేను జూడలేకయుంటిని. తల్లి
దండుల నేవలయంను నేనేమి కష్టపడుదునోయని తలంచి,
నాకు శ్రమకలుగకుండ నకుదినాబును నాకంటె ముందుగా
లేచి, వారలమెడల జేయవలసిన కృత్యంబులన్నియు జేసి
యనంతరము నా నేనయందును నేమరకయున్నది. ఈమె
నతమునఁ దమ పంశము పావపంజైవదని మాతలిదండులు
సంతపించుచున్నాడు. ఇన్నిటికేమి, కూరనత్వ భయకర
మైన యిమ్మహారణ్యవాసము నగరవాసమరియెక్కితలంచు
చున్నది. ఈ పర్లశాల తనకు దివ్యమందిరమువలె భావింపు
చున్నది. ఈకణిపాపానవేషికలు తనకుఁ బూవుల సెజ్జవలె
నెంచుచున్నది. మాకోఁ బకకష్టము లన్నియు సుఖముగా
భావించుచున్నది. ఆహా! ఉద్దమస్త్రీయన నిట్టిదేకదా!

మ॥ పతిభక్తిన్ సుజనానురక్తిహితవా • క్వాంశిత్యశక్తి రమా
సతికిన్ దోడనజాలి సాధుచుమన • స్సంస్తామమానం బసా
రతవర్ధిష్టువు నయ్య హంపహసీమన్ • రంజిల్లి యజ్ఞాపిక
జితగా వర్ధిలు సీనరోజయుఖ నె • న్నం శక్యమే యేకిన్॥

నాపూర్వపుణ్యవశంబున నా కిట్టిభాగ్య లభించెనని నేను
గర్వింపవలసియున్నది. (ఎరుటఁజూచి) అయ్యో! నామనోధనంబుకు
సావిత్రి యిట్లే వచ్చుచున్నది.

తే॥ గీ॥ పసిడిచేలంబు ధరియిందు • పడితిమిన్న

నానిమిత్తమీతెరిగున • నారచీరె

దాల్చి మౌనికన్యక వోలె • దనరుచుండె

ధాతహితను నెవ్వరు • చాటగలరు॥

ఈమె మృదుభాషణములేమి! ఈదినయాదిగుణములేమి! ఈమె
సేవలేమి! మా రాజ్యభివృద్ధికి, పనవాసాయానమునుగూడ
ముఱపించుచున్నది.

సావి—(ప్రవేశించి తనలో)

తే॥ గీ॥ భాగ్యమన్నను నాదెహో • భాగ్య మరము

స్వాంతమున నేను గోరిన • సత్యవంతు

బహుయంబుడితిని దేవి • కరుణ వలన

కలరె ననుబోలు ధన్యులు • మౌనమున!

(ఎదుటజూచి) అదిగో! నానునోహసం జేడియో వీడ్చులోచన

ము నేయుచున్నాడు సమీపించెదగాక! (సమీపించి) హా! దే

శ్వరా!

సత్య—సతీమణి! ఇచ్చటికిల యరుడెంచితో?

సావి—అత్తమామరికల జేయవలసిన బరిచర్యలఁ జేసి, యాశ్రమము

నఁ గార్చియు లన్నియుఁ జక్కబెట్టి నీవెయ్యెడ కరిగితివోయని

యరయుచు వచ్చితి. (ఇంచుక యూరకుండ్లి) వాధా! నీవేల

కో వీడ్చులోచన తత్పరుడనై గారుపించుచున్నావు. కారణం

బరయవచ్చునా?

సత్య—నాకు నీవిచారము నప్ప మురియెందు లేదు.

సావి—చేవా! అట్లు సెలవిచ్చెదలేదు? నామూలముననే నీకు విచార

మా! నేను నీయెడ బుద్ధిపూర్వకముగ నెట్టి యపరాధమును

జేసియుండ లేదు. తెలియక యేమైన గావించి యున్నచో

నయ్యది తెలివిన సవరించుకొందును.

సత్య—రమణీ! నీవు నాయెడల నెట్టి యపరాధమును గావించియుండ

లేదు.

సా. కోమలి బేలకాచబడు • గుం జడదారి విధానమన్న న

నీమహిమ బెండ్లియాడి, సుఖ • మిత యెటుంగక యిట్టిలీల ను

ద్దామననాలి కంటివి, ము • దంబున వేటొక భూరిరాజ్య ల

క్ష్మీమహానీయుఁడైకొనిన • జెందవుగా యెటువంటి కష్టమునో!

“సత్యవంతుడే నామహనోరుడు; అతనిందప్ప నవ్యలనువం
లంప”నని నన్న వివాహమాడి నీవుపడుచున్న సుఖములివియే కదా!
ఇట్టి మహాకష్టములఁ బొందుచున్న నిన్నుజూచిన నాకువిచారము
గాక సంతోషము గలుగునా?

సావి—మనోహరా ! ఇదియే నీకుఁగల్గిన విచార కారణము ? అట్ల
యిన నీవు నన్ను గూర్చి విచారింప నవసరము లేదు. చంచ
లంబగు రాజ్యలక్ష్మినిగాని, యశాశ్చ్యుతమగు భోగంబులను
గాని చూచి నన్ను వడించ లేదు. నీతోఁబాటు గష్టసుఖముల
నందుటకే నీకుఁ బరిణయంబాడి కృతార్థురాలనైతిని. నాకు
నీపాదసేవతప్ప తక్కిన వేవియు నవసరము లేదు. కష్టముప
చ్చినప్పుడు చింతింపక, సుఖము గల్గినప్పుడు సంతసింపక, యె
ప్పుడును నొకతీరన నుండువారే ధన్యులు. నగరంబున నుండి,
మహాభోగములందుచు నది చాల దిది చాలదని చింతింపుచుం
డుట కన్న నాకీ యరణ్యవాసమే పరమసుఖదంబుగ నున్నది.
సత్య—అన్నలమిన్నా! ఆమృతమును స్రవించి జేయుచున్న నీమృదు
మధుర వాక్యములు నాకెంతయు నానందముఁగొలిపి, కష్టముల
ముఱపించుచున్నవి.

సావి—(స్వగతము:) అక్కటా! నేను సత్యవంతుని వివాహమాడి ను
ఖమునఁ బొందుచుఁ గలమును మఱచిపోయితిని. నారదుఁడు
వచించినట్లేతని యాయుర్దాయమిక మూడుదినములుమాత్ర
మే యున్నది. ఇంక నే నీతని నొకనిమిషమైన నెవఁబాయక
యీ మూడు దినములను నుపవసించి యిష్టదేవతయగు శా
త్యాయనీదేవిని గొల్చుచుండవలయును. ఆహా! సౌఖ్యమన్నది
దేహమును మరపించును గదా. ఇంక నేను భక్తిపూర్వకము
గా సమస్త దేవతలను నారాధింపవలయును. (అంబనుద్దేశించి)

శా! ఓ శాత్యాయనీ! సత్యవంకళకరీ! యోశాంభవీ! పార్వతీ!
యోకాళీ! హిమశైలజా! గణపతీ! యోపాపవిధ్వంసిని!

పాకారిప్రముఖామరాచ్చితమహా • పాదద్వయీ! శాంకరీ!

నాకారతుగ్ గృహనేలుమియని నిను • గాంక్షింతుదాక్షాయణీః
సత్య—(సావిత్రి) గాంచి) సతీ! ఇంతకు ముందు జనునవ్వులొలుకు
చున్న నీమొగం బింతలోనే వాడిన దేమికారణము?

సావి—(తనలో) నాచిత్తమున నీతని విషయమై గలిగిన సంతాప
మొక్కింతయు బయలు పెట్టరాదు. (ప్ర)కాశముగా) నాధా!
నీకట్లుగనుపించినది కాబోలు. నీదండనున్న నాకువిచారమేల?
(లోపల—అమ్మా! సావిత్రి)

సత్య—అదిగో! అమ్మగారు పిలుచుచున్నారు. పోవుదము రమ్ము.
(నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—(ఆశ్రమమున—మృమత్సేషుడు,
భద్రాంగి, సావిత్రి)

భద్రా—(సావిత్రిఁజూచి) అమ్మా! సావిత్రీ! మహారాజ పుత్రిక
వై పెక్కుభోగంబులందు నీవు, కాలస్థితినిబట్టి దరిమ్రలముగా
మారిన మాయొద్దనుండి యనేక కష్టములబడుచుండుటయే
గాక, శుష్కవవాసంబున శరీరమేల యీర్షితి గృహింపఁ జేసి
కొందువు? రెండుదినంబులనుండి భోజనంబొల్లకయిట్లు దీర్ఘనిష్ఠ
తో నుండుటకుఁ గారణమేమి? తల్లీ! ఈపూట భోజనము
నేనుము.

సావి—అత్తగారూ! నేనిష్టదేవతముగు మహాదేవింగూర్చి త్రిరాత్రో
పవాస వ్రతమును బూనిరాను. ఈరాత్రి యొకటిగడచినచో
వ్రతము బూర్తియగును. రేపె వాల్లవదినం బగుటచే నుద
యంబునఁ బారణఁ జేసెదను.

భద్రా—అట్లయిన సత్సవ్యతో, శేయు నీవత్రమునకు మేము భంగము గలిగింతుమా!

(సత్యవంతుడు—ప్ర)వేశము)

సత్య—(తనలో)

నీ! అనుదినంబును వెంట + వడిచేరుచుండెను

నాతి రాకుండె రె , న్నాశ్వనుండి

మనసిచ్చి మాటాడు , మానవలీమణి

మధురసంభాషణ , మానియుండె

పంపుకులేడికి , బ్రీతి నన్నముపెట్టు

మగువ దాని నొసర్చ , మఱియుండె

శారిత్రాసమితిని , సంశోషమునఁజూచు

తరుణి వానిదెసకు , నరుగకుండె

తే! గీ! మగువయెట్లున్న నత్తమా , మలనపర్య

మాత్రము మనంబులోన నే , మఱికయుండె

రెండునాళ్లయ్యె నుపవాస , ముండి లేమ;

కరణ మదేమొ దీనికి , గానరాదు॥

ఈ తరుణిశిరోవణి నేటికి భుజించి రెండు దినము లయినది. ఇట్లుండుటకుఁ గారణము నేనేమని యాహింపగలను? తన హృదయమున సఖిప్రాయ మొక్కింకడైనను బయలు పెట్టక యీమొ యతి స్థితిగఁగివచ్చెన పరమయోగిని చందమునఁ గన్పట్టుచున్నది. ఈమెను జూచిన వాకెంతయు జాలి కలుగుచున్నది. పట్టెడన్నము దినుమనియెంత బలవంతపఱచినను దినకున్నది. ఫలాహారమైన నొల్లకున్నది. సేరంబులఁ ద్రావకయున్నది. నిద్రకు దూరమైనది. ఆహా!

తే! గీ! పడతినెమ్మాము నిశియందు , బద్ధమట్లు

వాడియుండెను కఠినోప , వాసమునను

అఖిల సౌఖ్యములందును , నలరునట్టి
యవిద లిట్టి కన్ఠంబుల , కోర్వగలరె॥

(అలోచించి) నేను ప్రస్తుత కార్యంబును మఱచితిని. ఆశ్రమ
మున నింధనములు లేవు. గొడ్డలిగైకొని యరణ్యమున కేగి
కట్టలఁ దేవలయును. (తండ్రిని సమీపించి) తండ్రి!

ద్యుమ—కుమారా! వచ్చితివా! ఎచ్చటికిఁ బోయియుంటివి?

వత్స—ఈ యాశ్రమప్రాంతముననే మన హరిణమును మేపుచుంటిని.
(ఇంచుక యూరకుండి) తండ్రి! నే నింధనములకై యరణ్యం
బులకరిగి వచ్చెదను. మీరు జాగరూకులై యుండఁడు.

ద్యుమ—వత్సా! పోయిరమ్ము. మనయవస్థ యిట్లు వచ్చినది.

పాపి—(తఁలో) నారద మునీంద్రుఁడు వదించిన స్త్రీతని గడుపుదినంబు
నేడేయైమున్నది. నాసమస్తదేవతారాధన పూర్తియైనది.
ఇప్పు డీతఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. నేడీతని నెంత
మాతృమును విడిచి యుండరాదు. కావున నేనుగూడ, సీతని
వెంట నరిగెదగాక. (ప్రకాశముగ సత్యవంతునిఁజూచి) పా
ణేశ్వరా! నేడు నీతోఁగూడ నరణ్యమున కరుదెంచుటకు
నేడుక యగుచున్నది. కావున నన్నఁ గొనిపోమ్ము.

సత్య—రమణీమణి! సీకోరిక యతి స్వల్పమయినదే. కాని.

మ. ఉపవాసంబున డస్సియుంటివిగదా , యుగ్గ్రాటక శేరగాఁ
జవలాక్షీమణియెంతయో శ్రమయగుక , బాలచాలు నీకోర్కెదు.
వ్రవధంబందుఁ జరింపఁజాల విటుక , వ్రంబేలపొందంగ నే
నిపుడే వచ్చెదఁ దప్ప కీవు వినుమా , యేణాక్షినామాటలక॥

పాపి—నాథా! ఆవివేకము సమస్త తరులతా శోభితమై యొప్పురు
చుండును. నే నెన్నడును నిన్ను గోరియుండలేదు. నేను నా
ముద్దు సీవు తప్పక చెల్లింపవలయును.

సత్య—అన్నలమిన్నా నీవు వచ్చినచో నా కేవిధమయిన భారము ను లేదు. ఉపవాసమున మిగుల డస్సియుంటివి గదా యని యట్లు వచించితిని.

సావి—

తే॥ గీ॥ భవ్య భవదీయ సత్పాద , పద్మసేవ
మఱిగియుండిన నాకు నే , కొఱతలేదు;
కలుగునే నాకు నుపవాస , కారణమున
బడలిక శరీరమందు నో , పోణనాథ!

సన్నఁగూర్చి సంశయంపక వెంట నరుడెంచుటకు సెలవిమ్ము.
సత్య—అట్లే కానిమ్ము. నీయత్తమామల యనజ్ఞఁ బొంది రమ్ము.
నేను గొడ్డలియుఁ దాడిను బుచ్చుకొని వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించును.)

సావి—అత్తమామలారా! మీ కమారునివెంట నరణ్యమున కరు గుటకు నానతిండు.

ద్యుమ—అమ్మా! ఆతొనపడదువను సంశయము దప్ప మతేమి యును లేదు. మగనితో నరుగుటకుఁ గుతూహలము జనించిన నిన్న వానించుటకు మాచిత్తము నమ్మితింపదు. కావునఁ బోయిరమ్ము.

భద్రా—తల్లీ! సావిత్రీ! అరణ్యమునఁ దడవునేయక సత్వరమ్ముగ రమ్ము. నిన్నుఁగాని సత్యవంతునిఁ గాని యొక్క నిమిషము జూడకంటినేని నాడెందమున నాందోళన జనించును. భద్ర ముగ పోయిరమ్ము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

రంగము—[అరణ్యము-ప్రవేశము:]

నత్యవంతుడా, సావిత్రి.]

నత్య—రమణీమణీ! ఈ యరణ్యప్రదేశ మెంత రమణీయముగ నున్నదో గంటివా? ఇందలి వృక్షములు మాగ్ధాయానమున డస్సియున్న పాంథులకు నెంతయుఁ జల్లవి నీడ నిచ్చుచు గదా! ఈ యరణ్యమంతయు స్వాభావికమైన సౌందర్యమున మించి యున్నది. ఇందలి విహార మతిప్రమోదావహము గదా. కావలయునని నాటించిన వువ్వతరులతామయమగు నుద్యానవనమందలి విహారమింత సౌఖ్యజనకముగ నుండదునుమీ! అదిగో! ఆ లతాకుంజంబు లెట్లు వరలుచున్నవో! మన మొక్కింతకాలమిం దానీనులమై చల్లగ వీచుచున్న యీ మందనూరుత సౌఖ్యము ననుభవించుమా? ఇటుచూడుము, ఈ రెండు కొండల నడుమనుండియు నా నది యెట్లు ప్రవహించుచున్నదో!

సావి—(తనలో) ఆహా! ఈపుణ్యమూర్తి, ఈ నుగుణాలవాలుఁడు తనకు సంభవింపనున్న యాపద నెఱుంగక యిట్లు వదింపుచున్నాఁడు, ఇట్టి నమయమున నా కీ వనవిహారమునం దిచ్చ జనించునా! (ప్రకాశముగా) నాథా! ఆనదివంకఁ జూడుడు.

శా॥ గాంగేయప్రభుఁడాల్చి సాయమున రంక గత్తుంగభంగార్భటీ సంకంబైన ప్రవాహమందున రుచిఁగ న్నగుండు సూర్యుండు చక్కంగన్పట్టెడు భూమికన్నియ కలంక కారంబుగా జేయఁ బెల్లంగల్పించిన కుంకుమోయనంగ రాకాచంద్రభింబానరాః
ఇంకఁ ద్వరలోనే సూర్యుం డస్తగిరి జేరఁగలఁడు. కావున మనము త్వరగా నాశ్రమమున కేగుదము. మనము వచ్చి చాల నేపైనది. వనవిహార మింక జాలును. మీ తలిదండ్రులు మనకై వేచి యుందురు. రమ్మ.

నత్య—చెలీ! నే నీ వనవిహారసౌఖ్యము ననుభవించుచు గట్టెలవిడ

యమై మఱచితిని. అదిగో! మన కెదురుగ నొక యెండిన వృక్షము గనపించుచున్నది. నేను దాని నీ గొడ్డలితోఁ జీల్చి కట్టియలుగఁ గొట్టి మోపుఁ గట్టకొని సత్వరమ్మగ వచ్చెదను. నీ వీ చెట్టుకీంద నుండుము.

పావి—నాథా! శీఘ్రముగ రావలయును.

వత్స—ఇదే వచ్చెద.

(నిష్క్రమించును.)

పావి—(తనలో) అక్కటా! ఏమి కారణమోగాని యిప్పుడు నా యెడమ కన్నదరుచున్నది. ఏమి యశుభము వాటిల్లునోగదా! మేము వచ్చునప్పుడు మార్గమున నన్నియు సపకతునములే సంభవించినవి; కాని ధైర్యమవలంబించి వచ్చితిని. నమస్తే దేవతలను నానాధుని రక్షించెదరు గాక!

వత్స—(వృక్షముయొద్దనుండి) హా! ఏమిది! నహస్రీమదగజనత్వండ నై న నే నెప్పుడు మిగుల్! ఒలహీనుడనగుచు గట్టియలుఁ గొట్టలేకుంటిని. చేత గొడ్డలి నిలుచుటలేదు. సకలదిక్కులు, లోకము, భూమ్యాకాశములు సంధకారబంధురమై గానపించుచున్నవి. ఏమి! ఈతలనొప్పిబాధ! అబ్బా! నిలువఁజాలక యున్నాను. హా! సుదతీ! (గొడ్డలి నేలపై బడవేయును.)

పావి—నాథా! ఇదే వచ్చుచుంటిని. (సమీపించి) ప్రాణేశ్వరా! ఇదేమి ఇంతలో నిట్లయితివేమి!

వత్స—(దీనస్వరముతో) ఆయ్యా! సానిత్రీ! నాశరీరమంతయుఁ గంప మెత్తుచున్నది. నాయెడలు పశమగుటలేదు. సర్వేంద్రియ వంచారము తగ్గుచున్నట్లున్నది. అబ్బా! తలనొప్పిబాధ భరింప శక్యముగాకున్నది. శీఘ్రమంతయు గొడ్డలితో నలుగగొట్టుచున్నట్లున్నది! అక్కటా! నిలువజాలను. ఇంక మాతల్లిదండ్రులను జూడను గాబోలు! సానిత్రీ! ఇంక నీకు నెవ్వరుదిక్కు? అంధులైన తల్లిదండ్రు లెక్కడ?

సావి—(తనలో) ఆహా! ఎంతలో నెంతపుట్టినది, ఇదినాయంతమునకుఁ గారణముగాబోలు! (ప్రకాశముగా) నాథా! ఇంచుక నేవు నాయంతలమున నీ శిరముఁ జేర్చి వదుండుము. కొంతబాధ తగ్గఁగలదు.

వత్స—అయ్యో! ఎక్కడిబాధతగ్గుట! (సావిత్రితోడపైఁ శిరముజేర్చి). నాటుక లోపలికి దిగిపోవుచున్నది. మాటవచ్చుటలేదు. కన్నులు మూసికొని పోవుచున్నవి. అదిగో నీలజీమూత నన్ని భశశీరుండగు నొక్కడు నన్ను బాధింపుచున్నాఁడు. అయ్యో! పేయినీ! ఏమిగతి? (మాటలేక పడియుండును.)

సావి—హా! నా కీగతి యేమి! నే నిప్పు డేమిసేయుదును! పార్వతి! (నుద్దేశించి) హా! భవానీ!

చ॥ నరువమభక్తిబూనుచును • నిత్యము నాదగు చిత్తమందు నీ
చరణవయో రుహంబులను • సంతసమేర్పడఁ గొల్పుచుంటి నీ
వరకరణారసంబునను • బాలనజేయుచు నీవు నామనో
హరునకు గూర్చుసౌఖ్యమును • నావదఁబొందితినీకు మ్రొక్కెదన్
(సత్యవంతునిపైఁ జేయివైచి) ఏమిదీ! శరీరమంతయుఁ జల్లబడు

చున్నది. నాథా! నాథా! (ఇంచుక యూరకుండి) అయ్యో! మాటలాడవేమి? అక్కటా! నీవు నా దెసఁ జూడకయున్నచో నా గతి యేమికావలయు? నీవు లేని నా కీ జన్మమేల? పోనిమ్ము! వివాహమాడిన నన్ను జూడకున్నను వృద్ధులై, యంధులై, నిన్నుఁ జూచుకొని యరణ్యమున దినములఁ బుచ్చు నీ తల్లిదండ్రుల మఱచితివా! నీవుగాక వారికెవ్వరు సేవజేయుదురు? (ఇంచుక యూరకుం) పా'ణేశ్వరా! (అని పిలిచి) అయ్యో! ఇంకెక్కడి పా'ణేశ్వరుఁడు! నీ! ఆర్థాంగినా నన్ను • నడవిపాల్గొనించి

యరుగుట ధర్మమా • వరగునాథ్య!

తల్లిదండ్రుల సేవ • యల్లమందు ముడిచి

దీర్ఘనిద్రనుగంటె ♦ ధీరచరిత!

ఎన్నండు నిన్ను బాసి • యెఱుగని హాణంబు

దానికి దిక్కేమి • ధర్మమూర్తి

మునిబాలకులమాట • మనమందు విడనాడి

చనినాడనే యిట్లు • సదయహృదయ!

తే॥ గీ॥ హా! మనోనాథ! జితచంద్ర! • హానుచరిత!

హా! ద్యుమత్యేననందనా! • హా! సురూప!

హా! నిరంతరకరుణామ • యాంతరంగ!

సకలసద్గుణవంత! హా! • సత్యవంత॥

అక్కలా! నారదమునీంద్రుడు చెప్పిన వాక్యములు నిజమయ్యెనే! ఇప్పుట్ల నిన్ను రక్షించువారెవరు? నా దేవతారాధనమంతయు వ్యర్థమయ్యెనే!

సీ॥ నిర్మోహమను భూతి • సింజెట్టి నమభావ

కాపీనవనసంబు • గరిమబాల్చి

సత్యకమండలిఁ • జక్కగా జేపట్టి

సత్సూపారసమను • జలమువోసి

దాయలార్దురను దు ♦ ద్రాక్షిల బంధించి

విజ్ఞానసామకర ♦ వేడ్కదొడిగి

సంసారమనెను ని • స్సారకాననము వి

రాగవరశువునఁ • వ్రేచ్చివైచి

తే॥ గీ॥ సచ్చిదానందమూర్తివై • చనుచునుంటె

ధరణి సఖిలప్రదేశమురీ • దాటిదాటి

శాశ్వతానందపదవిని • సౌఖ్యమంద

సకలసద్గుణమూర్తి యో • సత్యమూర్తి!

(యముడు ప్రవేశించును.)

యము— (సాశముచే సత్యవంతుని సమీపించును.)

పత్య—హా ! హా ! (మృతుడగును.)

సావి—(సత్యవంతునిశిరము నెమ్మదిగా నేలఁబెట్టి లేచి యమునిఁ జూచి) ఓయీ ! మహానుభావా ! నీవెవ్వడనో తెలియదు. ఇదిగో నమస్కరింపుచున్నాను. నీవెవ్వరవు ? ఎందుల కీ య్యెడ కరుణించితివి ?

క॥ వరుడిటు తలబాధకతన

ధరఁజైబడఁ దాళలేక • తన్దముమదిలోఁ

గరుణఁదలంపుచు మందున

బరిరక్షణనేతువేము • పలుకుము దేవా !

సీరూపమ జూడగా నొక్క చివ్యపురుషుండవని తోచుచున్నది. ఎవ్వరవైననేమి నాపతిప్రాణము రక్షింపవేడెద.

యము—తస్వీమణీ! నీవు మద్రాజపుత్రికవనియు, నీతను భవన్నా ధుండగు సత్యవంతుడనియు నాకు తెలియును. నీ నీతనిని మండిచ్చి రక్షింపదగినంతటి నమర్థుడను గాను. నేను కాలుఁ డను. ఈతనియాయువు నేటితో నరియగుటంజేసి యీతనిజీవ ములఁ గొనిపోవుటకై వచ్చితిని.

(సత్యవంతునిపైఁ బాశముఁ బ్రయోగించును.)

సావి—హా ! యమధర్మరాజా ! ఇంత నిర్దాక్షిణ్యము నీకుఁ దగదు. నీవు ధర్మమూర్తివి. న్యాయాన్యాయవిచారణ పాఠిఁబడవు. నీవొక్కొంత నాడై గరుణబరపదలపవలయును.

చ॥ నిగనిగలాడువాఁడు ఘన • నీరజవైరినిబోలువాడు కెం

జిగిలిగిమోఁవాడు శృప • చెన్నువహింపఁగజూచువాడు మేర

సొగసుబుగ్గులువాడు పరి • శుద్ధచరిత్రుఁడునైననా

మగనిని గావు మిప్పుడు న • మంచితభక్తిని నీకుఁమొక్కదన్.

యము—తరుణీ! నీవు పుణ్యశీలవగుటంజేసి, మానవుల కగోచరమైన

నారూపము నీకుఁ గనబడినది. నీభర్తకు నాయువు నేటితో దీరింది ఆతఁడు పుణ్యమూర్తియగుటంజేసి కింకరులను గంపక జీవములను హరించుటకు నేనేవచ్చితిని. హరించితిని. విధిక్మ త్యంబుల జరిగెడువానికి నీవు పిచారింపవలదు, ఇంక నేఁజో యెడ. (నడచుచున్నాడు.)

సావి— (వెంటసరుగుచు యమునిచూచి) సూర్యసందనా! కరుణాంత రింగుడవై నావిన్నపంబొక్కటి యాలకింపుము. సత్యవంతుని వివాహమాడి నేటికి వత్సరమైనది. ఈతని పదనేన నాకింత త్వరలో బాపుట నీకు న్యాయమఁగాదు. సత్యసంధుడును, సుగుణ శేఖరుండును నగు నీతఁడిట్టి యకాలమరణంబునకుఁ బా త్రుఁడుగాడు. అదియట్లుంచుము.

ము॥ తనయల్లెనికటంబముఁ • ధరణిలో వైవంబు లేనట్టి యూ రుని, జంద్రుండునులేని రేయి, రఘునీ • రుఁ మానసమందు గొ ల్వనింజన్మబును, భర్తహీనయగు నా • పద్మాక్షియఁజూడన స్తనబృందంబులచేతఁ జూడఁబడునే • సత్యంబు వైవన్వతా! అందులోఁ బతిలేని సతిబ్రతు కేటికే? దుర్భరంబైన వైధవ్యము భరింపజాలను. నాకుఁబతిభిక్ష పెట్టుము. నీకు నమస్కరించెదను. యమ—సాధీ! నీవునావెంట గడుదవ్వరుడెంచితివి. నీవిట్లు చింతిం పుచు నన్ను బ్రతిమానినందువలన బ్రయోజన మేమియును లేదు. నీపతిజీవంబు లింక యాజీనా శరీరమున బ్రవేశపెట్టఁ బడును.

ము॥ సరసీజేక్షణ నాదుమాట వినుమా • చంద్రార్కతారావనీ శరఫిస్థాయిగ నెవ్వరయిన మనగా • శక్యంబె భూమండలిఁ మరణం బెప్పటికైన దేహిక్షిరం • బై యుండు దానిఁ మడిఁ బరిశీలించుచు దైర్యముఁ గనుము భా • నంబందు నిప్పట్టునఁ.

మృతుడైన నీభతానీకు మరల సంత్రాప్తింపడు. మందివారైనను జెడ్డవారైనను కాలమానన్న మైనంతైన మృత్యుగహ్వరంబున బ్రవేశింపజేసెదను. ఇంక మరలుము. (ఇంచుకనడచును)

సావి—వైవస్వతా! ఏకసుగులు వెంటనడచిన నెట్టి వారైనను బంధువులగుదురని యాశ్వులు చెప్పుదురు. నేను నీశోగమదూరమరుదాచితిని. అట్టివో నేను నీకాస్తబంధువునని నేరే చెప్పనేర! ననుస్త ఫర్వాభక్తివిచారణదక్షత నీయందు మూర్తిభవించుటచేతనే నిన్ను భక్తిదేవతయందును. భర్తముంద్రివగు నీసందర్శనమున శుభములు వడచుక నేనెల్లమరలిపోదును?

మ॥ పతియే దైవమటంచు జిత్తునున సం • భావించి నేవించు నీ సతికొ గట్టనుదెచ్చి పట్టునుమి? నా • సాఖ్యులులకొ మ్రొంతునే పతినింబాసి శరీరమును నిక నే • ప్రియలులకొ దాల్చి యే గతి జీవింపగనొస భూస్థలిని ఏ • క్కాశువు సూర్యాత్మకా! నీకు తెలియని భర్తము లేమున్నవి!

యమ—(తనలో) అహా! నమి ఈ గంధీరభాషణములు! ఈమె వాక్యములు కఠినమనస్కుడైన నాకుఁగూడ జాలిఁగొలుపుచున్నవి. (ప్రకాశముగా) మద్రాజాత్మకా!

తే॥ గీ॥ భవ్యభవదీయ దివ్యసం • భాషణంబు

మెచ్చుకొల్పెను నాకిట్లు • మచ్చెకంటి

పతివియోగదుఃఖా ర్తవై • బరగు నీవు

వానియునురు దక్క మహాండు • నరము నినుడు

గోరుకొమ్మిచ్చువాడను • గోర్కెతోడ.

సావి—(తనలో) ఈతడు మాగణములోనికి వచ్చుచున్నాడు. ఎట్లయిన నీతనిని విడువక వెన్నంటి నాపతిని రక్షించుకొనవలయును. (ప్రకాశముగా) దేవా నీకు నానుందట్టి యనుగ్రహము గల దేని నరణ్యంబున సంధులెయ్య నాయతమారులకుఁ దృప్తి

ప్రసాదించి, దాయలచేఁ జక్కన వారిరాజ్యము మరల వారికి
గల్గున ట్లఱగఁగిహించుము.

యము—అట్లేయగుగాక పోయిరమ్మ.

(నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించును)

(సావిత్రియు సత్లేచేయును.)

యము—ఇదేమి, మరల వచ్చుచుంటివి మరలుము

సావి—ఎక్కడికి?

యము—మీయాశ్రమమునకు.

సావి—ఇట్టిది యెందైనగలదా? పతి యెచ్చటనున్న నతియు నచ్చ
టనే యుండవలయును గదా? నీవు కృపాంతరంగుడవైవాకుఁ
బతిదాసం బొనరించితివేని మరలిపోయెదను. ఈధర్మసూ
త్రము నీనెఱింగినదే. ఈపతిని విడిచి నేనెట్లు బోగలను.
నాయందుఁ గరుణవహించి పతిజీవంబుల నిమ్ము. లేనిచో
నాప్రాణములఁగూడ నీపాశమున దీయుము. ఇరువురము నొక
చోటనే యుండుము!

యము—నారీమణీ! రావలదని యెంత చెప్పినను వినవుగదా!

ఉ: ఇచ్చజనంప నాకుఁదర , శేషణనీకువరంబొసంగఁగా

నిచ్చితి; దాని తృప్తివహి , యింపక నావెనువెంట నెట్టులన్
వచ్చెనవేల! వచ్చి పతి , ప్రిణము లీయము లేకయున్న నే
జచ్చెడిదానసంపద గడు , సాహసనీలకు బల్కెదేల! ఆ
చచ్చినవాఁతోడఁబడి , చత్తురె కాలుము జెల్ల కెవ్వరేక .

ఇంక మారుమాటాడక యుక్తుము. ఇట్లుపైసనున్నమార్గ
మగమ్యము. ఇదియంతయు నెట్లున్నదో చూడుము.

సీ కాలుబెట్టినయంత , కనుకకనుక్కని

తోచుచునందెడు , తుమ్మురుండ్లు

ఎంతచరివినగాని • యెదుగుచునేయుండి

బాటకడ్డమునిల్పు • బమ్మకెముడు

ఏగుచో గాళ్ళకు • నెదురుదెబ్బలుదాకి

కడుబాధగలిగించు • కటికిరాళ్లు

స్వరమువిన్నంతనే • సరగున నలుచుచు

నరుదెంచి పైబడు • వ్యాఘ్రచయము

తే॥ గీ॥ గలిగి నరుడు ప్రవేశింప • నలవిగాక

మిగులభీతిని గలిగించి • నెగడు నీయ

రణ్యమార్గ మిక నగోచ • రంబు; గాన

మాటలాడక వేగంబె • మరలుమీపు!

ధాతప్రాసిన ప్రాతను నెవ్వడును దప్పింపజాలడు. గతింధిష

దానికి వగవంబనిలేదు. వగచిరను లాభములేదు. చచ్చిన

వారితోడ వెంట నెవ్వరును రాదు.

మ॥ తనువుం బోయినమీదటన్ మిగులభే • దంబుచుచు గాటిదా

కనె యేతెగతురుగాదె జుట్టములు బ • క్కాలెవ్వరున్ జీవితో

వెనువెంటన్ జనుదేరజాలరునుమీ • బింబోష్టి యీవాక్యమున్

మనమం దెంచుచు ధైర్యమున్ గనుచు బా • మ్మనీవునీవీటికిన్

ఇదే నేజోవుచుంటిని.

(నిష్క్రమించి వెంటనే మరల బ్రవేశించును)

సావి—(వెంట నెగిరి మరల బ్రవేశించును.)

యము—(తనలో) ఈమిల్లసాహస ముచ్చెరువగుచున్నది. నే వెట్టి
దుర్గమమైనమార్గమున బోవుచున్నను నావెన్నంటి వచ్చుచునే
యున్నది. కానిమ్ము. ఇంచుకభయపెట్టిచూచెదగాక! సావిత్రి
నిజూచి తరుణీ! నేనింత దెప్పిరను నా వాక్యముల బాటింపక
యుంటిని. గతించినవారెప్పుడును మరల రాదు. జీవకోటి
యొక్క ప్రాణముల హరించుటయే నాముఖ్యోద్యోగము. నీవు

మరల నాశ్రమమున కరుగుటకు మిగుల కష్టపడుదువు. ఇంక జన్మంబునఁ నీవతిని జూడఁజాలవు. అతడు సజ్జనుండగుటంజేసి మగతి కేగఁగలడు. ఇకముం దిదియంతయు యమలోకంబున కరుగుమార్గము. అగోచరంబును, భయంకరమునునై యుండును. అదుగో! అటుజూడుము. అయ్యది అసివతీవశము. ఇందలి యాకులన్నియు వాడిగల ఖడ్గములవలె నుండి తన్మధ్యము నుండి పోవువారి శరీరమునకు రాచుకొని రక్తము బ్రవహింప జేయును. ఈమార్గముననే నాకింకరులు జీవులను దమపాశములచేఁగట్టి యీడ్చుకొనుచు ప్రేతసమూహముల కావాసమైన యావ్యవగరంబును, గాలదూషక పరిపాలితమగు సారియను పురమును, క్రూరము, క్రౌంచము, విచిత్రము, పక్షావనము, సత్యమునను ననేకపట్టణముల దాటించి నానన్నిధికీదోష్టాని వత్తురు. ఈపురములన్నియు మిగుల భయముగొల్పుచుండుచు. నీవు నాతో నరుదెంచుచు వృధాయాస మేల భొందెదవు.

(తెరలో కలకలము)

యము—నతీ! అటుజూడుము. నాకింకరులు జీవి నీమార్గమున నెట్లు గొనిపోవుచున్నారో!

(యమకింకరుడు, జీవుడు.)

జీవుడు—(తనలో) అయ్యో! ఈయమకింకరుడు పెట్టుబాధల సహింపఁజాలక యున్నాను. మార్గమందే యీతఁడిట్లు బాధింపుడు న్నాడు. ఇంక యముం డెట్లుజేయునో? బ్రతికియున్నప్పుడొక్క భూసురునైన దాన మిచ్చియుండునైతినే. ఆశ్రయించినవారి కుద్యోగ మీయనైతినే. శాఖాభిమానముని యితరులకు మాని గూర్చితినే. కవులను బండితులను నాదరంపనైతినే. ఆలుబిడ్డలు కిత్తులని తలంచితినే.

కింక—పద పద. ఏడ్చిన కేమి లాభము? చేసినపాపము లనుభవింప వలయును. (కొట్టుచున్నాడు.)

జీవుడు—అయ్యో! నన్న బాధింపకుము. నీహారముపోటులకు చాళ
లేకున్నాను. రక్షింపుము.

కింక—రక్షించుటకు శిక్షించుటకును గర్త వేరొకఁడు. త్వరగా నడు
వు. పుణ్యధద్రీయు వటవృక్షమును సమీపించుచున్నాము.
అచ్చట విశ్రమింపవలయును. (జీవుని యీడ్చుకొని పోవుచు
నిష్క్రమించును.)

యము—కాంతా! కంటివా కింక కుండు జీవుని నెట్లు గొనిపోవుచు
న్నాడో? ఇంక మూలకక యేగుము.

సావి—జేవా! నీవు జీవులయందు సమబుద్ధి చాల్చియుండెను కారణ
మున నిన్ను సమవర్తియనిరి. అట్టి నీవు నాయందుఁ గరుణ
జాపకయుండుట మిగుల వింతగానున్నది. సావధానమతివై నా
ప్రార్థన మాలకింపుము. ఏపాపమును జేసియెఱుంగని నామనో
హరునిజీవంబుల నీవు హరించితివి. దీనివలన నీతనిజీవమే గాక
యనేక ప్రాణుల హరించినవాడ వగుదువు. నావతిని నీవురక్షింప
కుంటివేని నీ చరణసన్నిధిని నేను ప్రాణముల వాయుదును.
మాయురువురిమరణంబు విని యంధులై యరణ్యమున దిక్కు
లేకయున్న మాయత్తమానులు మృతులగుదురు. ఇది యట్లుం
చుము. సంతానమునకై యనేక తపంబులొనర్చి నన్ను గాంచిన
నాతల్లి దండ్రులకుకూడ నావిషయమైన చింతచే నట్టిగతియే
సంభవించును. మహాత్మా! సమవర్తి! ఈ దీనురాలియందు
గరుణఁబూనుము. సమవర్తియగు నీవు ధర్మముతప్పరాదు.
పతితోడనే లోకమని యెంచుచు, నెన్నఁడును నాతనింబాసి
యెఱుంగని నన్ను రక్షింపుము.

యము—(న్యగతము) ఆహా!

తే॥ గీ॥ అఖలమర్చ్యులజీవంబు + లవహరించి

గరిసచిత్తుండనగు నాదు + గరితవాక్య

ములు మిగుల జాలి, కడఁగముఁ • గొలుపుచుండి

చిత్తమంతయు నీరుగాఁ • జేసెనిపుడు॥

ఇంతమూర మరుదెందిన యాయించిని వృధగా మఱిపొమ్మ నుట భావ్యముగాదు. [[ప్రకాశముగా] సావిత్రి! ఎవ్వరికిని నాదర్శనము దొరకలేదు. ఎవ్వరును నాతో నిట్లు భాషింపలేదు. నీవాక్యజాలము నాకు మిగుల నద్భుతముగొలిపినది. పతివ్రతములఁదప్ప మఱియొకవరము గోరుకొను మనుగ్రహించెదను.

సావి—(తనలో) ఈమహాత్మునకు నెమ్మదిగానాయందుఁ గరుణజనింపుచున్నది! సావిధుని రక్షించువరకును నే నీతనిని విడువను. (ప్రకాశముగా) దేవా! సంఘమివీపు వాఢీశ్వరా! నీయపారకరుణకు సంతసించితిని. పుత్రసంతానములేక తపించు నాతల్లిదండ్రులకుఁ బుత్రోదయ మనుగ్రహింప వేడెదను.

యము—తరుణీ! నీతండ్రికి నూర్వురుకొమారులు దయితులుగాక! ఇంకబొమ్మ. ఆకనుపించునది వైతరణి మహానది అయ్యది చీమునెత్తురుచే నిండి మహాభయంబును గొలుపు చుండును. దాని నెవ్వరును దాటజాలరు. పుణ్యము జేసికొనినవారిని మాత్ర మొక్కగో నమ్మెడ కరుదెంచి తన తోకములమున దాటించును. ఇప్పుడు నేను దాని నాకాశమార్గమున దాటి నాపురంబున కరిగెద. ఇంక నీవు తడవునేయక పొమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

సావి—అయ్యో! నా కా వరంబు ననుగ్రహించి యము డరుగుచున్నాడు. నానాధునివిషయమై యీత డిండుకయు గరుణించుటలేదు. అక్కటా! నే నేమి నేయదును? ఈవైతరణినది నెల్లుతరించి పోవుదును? (అలోచించి) ఏమైనగాని ధైర్యము బూని పితృపతివెంట నరిగెదగాక! (నదిని నమిపించి)

ఉ॥ నారమణుండు సద్గుణగ • ణస్తవనీయచరిత్రుడేని, నే
నే రమణీశిరోమణిన • యేని, మనోహరు పాదసేవనిం

పారగఁ జేయుచేని జగఁ దంబను గొల్పెదనేనిఁ గాలునిం

జేరి దరింతుగాక కడుఁ శీఘ్రము వైతరణీమహావదిఁ॥

(దాటుచు నిష్క్రమించును.)

రంగము:—యమపురి ప్రవేశము: యముఁడు

యము:—(తనలో) ఆహా! ఈసావిత్రిచర్య నాకు మిగుల వింతఁగొలు
వుచున్నది. మానవుల కసాధ్యమగు నసిపత్రవనంబును, వైత
రణీయును నాతోఁబాటించులకనగా దాఁటి తుదకు నాపుర
మునకుఁగూడ వచ్చివది. కానిమ్ము. ఈమె లోనికిఁ బ్రవేశిం
పకుండ నగరద్వారమును మూయించి, జీవవిచారణోద్యోగ
మున నుండెదగాక! (ప్రక్కంజూచి) ఓరీ! కింకరులారా! ఆవత్సు
కాంత లోపల ప్రవేశింపకుండ ద్వారముల మూసివేయుఁడు.

(నిష్క్రమించును)

పాని:—(ప్రవేశించి తనలో) భర్తృసేవాపరతంత్రీనగు నేను దుర్గాక
టాక్షమున వైతరణీవదిఁగూడ దరించి తుదకు నిక్కడకుఁగూడ
వచ్చితిని. అదిగో! నారాకజూచి కింకరులు పురద్వారమును
మూసివేసిరి. ఇది కాలుని యాజ్ఞయై యుండునోవు. కానిమ్ము.
ఏమైననేమి? అర్హైర్యమునకుఁ జిత్తమున స్థల మీయరాదు.
దీననగు నన్నుద్ధరించుటకు జగదీశ్వరియే దిక్కు. పతిని నజీవుని
జేయు వరకును పితృపతిని విడువరాదు. ఎట్లో మార్గముఁ
జేసికొన యముని కొలువుకూటమున కరుగవలయును. (ఎదు
టఁచూచి) ఈనగరద్వారము లాకాశమునంటి యున్నవే. నేనే
రీతిని బురప్రవేశ మొనర్చి యముని కర్పింపగలను. అయినను
యత్నించెదగాక. (నగరద్వారమును నమిపించి) హే! కా
త్యాయినీ!

ఉ! ఏను మహాపతివ్రతన • యేని, సుభర్ణము నెంతు నేని; నా
మానసమంధుఁ బ్రాణధవు • మానక గొల్పడి దాన నేని; న

స్మృతల నెల్లవేళల న + మంచితభక్తిని చూతు నేని; యం
బా! నను బోవు మిప్పుడు క + వాటముబద్ధులనేయుచుకొనెనా!

[పెద్దధ్వనివినవచ్చును; కవాటముబద్ధులగును; సావిత్రినిష్క్రమించును]
(అంత దెరలేచును యముని నభాస్థానము.)

(యముడు, చిత్రగుప్తుడు, కింకరులు ప్రవేశము.)

సావి—(ప్రవేశించి యమునిఁ చూచి)

తే॥ గీ॥ ధర్మమే నీకు నియ్యది + ధర్మమూర్తి!
అంతదూరంబు వచ్చిన + నితి చూచి
జీవితేశుప్రాణంబు ర + క్షింపకుండ
స్వస్థచిత్తుడవై యుంటి + నచ్చరిత్ర॥

యము—(సావిత్రిని చూచి తనలో) ఏమీ! పరమాద్భుతమైన యీమె
మహిమ! తుదకు నాపురంబునకు గూడవచ్చినది. ఇంతకు ము
న్నేదియో యొక పెద్దధ్వని వినవచ్చినది. అది యీమెమహిమ
వలన సగరద్వారము బగులుటయని తలంచెదను. ఈమె
సాహసమంతయుల్లాఘ్యము. ఇప్పుడు నే నీమెదెనఁ చూడ
కుండ జీవనవిచారణ మొనర్చెదగాక! అదియంతయుఁ చూచి
భయంబందియైన మరలి పోకుండునా? (చిత్రగుప్తునిచూచి)
చిత్రగుప్తా! నిన్న వచ్చిన జీవులను విచారించవలయునుగదా!
చిత్ర—చిత్రము, (కింకరునిచూచి) కింకరా ఆజీవునిట్లు దోడ్కొని
రమ్ము.

కింక—చిత్రము! (నిష్క్రమించి వెంటనేజీవులతోబ్రవేశించును.)

చిత్ర—(ఒక్కొక్కజీవునిఁజూపుచు) దేవా! చిత్రగింపుము.

సీ॥ పాపంబునెంచక + పరభామలనుబట్టి
బలిమిమైగోడించు + పాపియితడు

వతిసేవనొల్లక • స్వైరిణీ వృత్తిని

బూనిచరించెను • పొలతియీమె

బ్రాహ్మణధనముల • పహరించి సాధముల్

నిర్మించిమీచు • మన్నీడితండు

కూటసాక్ష్యములిచ్చి • కొంపలదిగమింగి

ద్రవ్యమార్జించుదు • రాగ్నడితండు

తే॥ గీ॥ జారునింగూడి యుండంగ • సంతనమున

భర్తకు విషంబునిచ్చిన • పడతియీమె

ధనము నాశించి కన్యకా • దానఫలము

మరచి, తనకూతునమ్మిన • మరుజుడితండు॥

వీరందరకును నెట్టి శిక్షల విధింతువో విధింపుము.

యము—ఁకరులారా! మొదట జెప్పబడినయా స్త్రీ పురుషులను
తామ్రముతో, జేయబడియగ్నియందుఁ గల్పబడియుండు ప్రాతి
మలను గొగలించు కొనునట్లుజేయుడు. బ్రాహ్మణధనంబు
లపహరించిన యాజీవుని గానుగయరిదుఁ బెట్టి త్రిప్పుడు కూ
టసాక్ష్యము లిచ్చిన వారిని రోకండ్లచే మొత్తుడు. భర్తకు
విషంబిడిన యాసాసాక్షురాలిని సలసల గాగొనుచున్న చమురు
నందు వేయుడు. కన్యావిక్రియని నిచ్చ వచ్చిన తెరంగువ
జేయుచు పొందు.

(జీవులు రోదనము సేయుచు గింకరులతో

నిష్క్రమింతురు)

పావి—(తనలో) ఏమిభయంకరముగా నున్నది! (యమునిజూచి,

ప్రకాశముగా) దేవా! వైపస్వతా! భయము గొలుపుచున్న

యాజీవులతో కారవమాలు వినజాలను. కరుణ పఱించి నా

వతిప్రాణముల నిచ్చి నన్ను బంపుము.

యము—అలలా! బేలవై యీలీల గోల చేసెద వేల? ఇంత దూ

మేల శ్రీమదడి వచ్చితిని? పుణ్యవతి వగుటం జేసియే రెండు
వరంబు లిచ్చియుంటిని తృప్తిపొంది మరలుము. ఈవరకబా
ధలను నీవు చూడజాలవు. అటు చూడము.

తే॥ గీ॥ అదియె యంధతామిశ్రంబు • నదియె రార

వంబు; నదియె మహారార • వంబు;

ఈవైపునకు వచ్చి చూడుము.

నిదియె

ప్రాణరోధ; లెప్తోగ్నియు • వైతరణియు

నదియె సారమేయానందం; • బదిగో! చూడు

వజ్రకంటక శాల్మలి; • భామ యిపుడు.

ఇట్టి భయంకర తోకంబున నీవు నిలువ జాలవు. సత్వరముగఁ
జొమ్ము. ఇంక ననేకజీవుల నీవతికంబులందు బెట్టి కంకరలు
బాధింతురు. ఆశోకారావంబులజూచి నీవు భయంజంది యే
మైన నశాయము కిందగలవు.

పా॥—మహాత్మా! వీని నన్నిటిని చూచి నాకు భయము గొల్పకు
ము. భర్తలేక తక్కిన దేదియున్నను బ్రయోజనము లేదు.
నమస్త సౌఖ్యములకును సాలవాలమైన పరిసేవను విడచి భూ
తలమున నేనేగతిఁ జేసింపఁగలను. పతిలేని నతి బ్రతుకు వ్యర్థ
వగుదా! ఆ ర్థరక్షణము నీయం దమరి యున్నది. కాని యే
కారణముచేత నాయం దింతవఱకును గృపవహింపక యుంటి
వో యూహించజాలకయున్నాను. కరుణించి మానవస్త్రినైన
నేనింతదూరము పతి నెడబాయ జాలక వచ్చితిని గదా యని
తలంచి యొనను నాకుఁ బతిభిక్షుఁ బెట్టమ.

జా॥—(తనలో) ఈనమయమున నాచిత్తమున గరుణం బ్రవేశపె
ట్టరాదు. ఆగ్రహము నటించినగాని బ్రయోజనములేదు. అసి
పత్రివనమార్గమున రావలసివచ్చినక, వైతరణి చాటవలసిన
వృద్ధుడైనను, దుడకీ లోకబాధలు గన్నలారఁ జూచుచుండినను.

నినుమంతయైన స్వాంతమున భయమందని యీ యవతి నా
కోపమునకమాత్రము భీతిల్లునా? కానిమ్ము. అప్పటికిని మర
లిపోవకయున్నచో మఱియొకమార్గమును జూచెదఁగాక! (ప్ర)
కాశముఁగా కోపముతో నారీమఁనే! నేనెంత చెప్పినను నీవు విస
నుంటివి. నాకడసారివాక్యముల వినుము. నాపురమునకు వచ్చు
టయేకాదు. నీవు చతుర్దశభువంబులయందు జరించినను నీవ
తిని నీవు మరలఁ బడయజాలవు. ఇది ముమ్మాటికి నిశ్చయ
ము. ఇంక నీతో సంభాషించుటకు నాకు వీలులేదు. పొమ్ము-
పావి—పితృపతీ! నాభర్తను నేనింక మరలఁ బడయజాలనా? ఎంత
నిర్దాక్షిణ్యదిత్తుడవు! విరించి నీహృదయమును కనిపఱచుట
తుల్యముగఁ జేసెనా? సాధ్యయనియ, బతిప్పొణ రక్షణార్థమై
యింతదూరము వచ్చెనని తలచియైన నీవు శృంగబూనకుంటి
వికదా! చతుర్దశభువనముల కరిగినను నాఁతిని గాంచలేనా?
నాఁతి మరలరాదా? నాకుఁ బతియే లేదా? వైవస్వతా! నమస్తా
భీష్టప్రదఁబున, సకలపాపశోషణంబును, శాఖ్యశ్రీల కాల
వాలంబును, సత్కిర్తిదాయకమును, ననర్హతనై మణిమయ
హారంబును, ముక్తిమార్గమును నగు బతినీవయే నాకు లేకుం
డునా? నాకుఁ బతియే లేకుండకుండి, సాధ్యునగు నేనట్టిదుఖః
మును బొందితినేనీ, యీలోకము లుండునా? సూర్యచంద్రా
దులుండురా? నీలోకముండునా? నీవడిచాలన ముండునా? నీవుం
డువా? సకలలోకములును సంభకారమయ్యమై యొప్పువా?
ఒక్క పెట్టున జగత్ప్రళయము సంభవించదా? (ఇంచుకయుర
కుండి) కృతాంతా! కరుణారసార్ధోహృదయఁ డైతివేని నన్ను
రక్షింపుము.

యమము—(తనలో) ఆహ! ఈమగువయొక్క తెగువ నేమనవచ్చును?
నేననేక సాధ్యమణులను జూచితినిగాని యిట్టికాంతను నెం
డును వీక్షించియుండలేదు. ఈమెమహిమ పరమాద్భుతము!

ఈమె చరిత్ర మనింద్యము. ఈమె గంభీరవాక్యములు నాకు
మిగుల భయము గలిగించి దేహము గంపింపఁ జేయుచున్నది.
అహ! పతిభక్తికి మించినదేదియును లేదుకదా! పతిప్రకాశిల
కమకు నీమె నన్ను శపింపఁదలంచినచో శపింపఁగలదు. భర్త
నేవానక్తచిత్తయును నీమెకు దుర్బటమైనకార్య మేమియున్నది?
యీమెపతిభక్తి నెంతయు గొనియాడ వలసియున్నది. అతివల
కుఁ బతిభక్తి యేకదా భూషణము. అదియేకదామోక్షసంధా
నకర్త. అదియేకదాసర్వసౌఖ్యప్రదాయిని. అదియేకదాసమస్త
పాప వినాశిని. అదియేకదా సంశోష దాయకము. వేదేయ
నారీమణులకుఁ బతిభక్తికిమించిన దేదియును లేదు. ఇంక నే
నీమె విషయమై కాశిష్టము వహింపరాదు.

(సావిత్రిః జూచి ప్రకాశముగా)

ఉ॥ అచ్చెరువయ్యె మద్యితనఁ యా! యిపుడెడిన మాటలెల్ల; నీ
సచ్చరితంబు నాకుఁగడు, సంతనమిచ్చెను; సంశయంప కే
నిచ్చితిభరజీవముల, హీనకృపామతిన్; ముదంబుతోఁ
జెచ్చరనేగుమీ యిఁగన, జీవవిభంకల వేదియుండెడున్

ను॥ నరశేషక్షణ నీదు ప్రాణవిభంక, చంద్రార్క తారావనీ
శరధిస్థాయిగ రాజ్యమేలుచు నమ, స్తైశ్వర్యములే గాంచుచున్
జలకీర్తి గొనుచున్ మనంగలఁకువా, నిన్ సంతరింఁగఁచి భూ
వరసంఘంబున కెల్ల మేటియగుచున్, బల్కట లింకేటికిన్

సావిత్రి—పితృపతి! ఇప్పుడగ నేను ధవ్యనైతిని. నీకరుణ నాపైఁ
బటపుటచేతఁ దా మరల నానాధుని గన నోచితిని. కాకున్న
చో నిట్టిభాగ్యము నెవ్వరైనఁ బొందియుండిరా?

యము—ఇందు నేతేసిన దేదియునులేదు. నిన్ను నీపతిప్రకాశమే
కాపాడినది.

సీ॥ రాళ్ళువేయించి నార , దునకుట్టెట్టిన

యా మరుంధరిమింది , యలరినావు

బఱగఁ ద్రిమూర్తులఁ , బసిబాలురుగజేసి

మిందిన యనసూయ , మించినావు

పరమపతివ్రత , వైకాంతలకు నెల్లఁ

దలకట్టువోచును , దనరినావు

భవదీయగుణములు , పడతులు వీక్షించి

నేర్చుకొనుకరణి , నెగడినావు

తే॥ గీ॥ మించి యిప్పుడు బ్రాజేసు ర , క్షించినావు

భవ్యభవదీయసత్కీర్తి , వల్లి భువి

నలుదెసలయందు బ్రాక యా , వలన విబుధ

లోక మానందునుగాక , బ్రాకటముగ॥

సీవు దీర్ఘసుమంగలివై యుందువుగాక ! సీవు నయనములు

మూసికొని యుండుము. తృటిలో నీపతి నన్నిధి కరుగఁగలవు.

పావి.—మహాత్మా! ధర్మవ్యూహపుండవగు నీహానర్చిన యీ యువకా

రమునకు భవదీయపాదపంకేరుహములకు ననుస్కరింపుచు

నీ మానతింజేసి నిమిలితలోచన నగుచుంటివి.

(కన్నులు మూసికొనుచు.)

యము—(తనలో) ఈమెను సత్యవంతునికడకు జేర్చవలయును.

(తెరవాలును.)

ఇది తృతీయాంకము.

సావిత్రి నాటకము.

చతుర్థాంకము.

రంగము—అరణ్యము

(మృత్యుంధైన సత్యసంతుడు లేచియుండును)

సత్య—అహ! నాకెంత దీర్ఘనిద్ర! పట్టినది. తలనొప్పిబాధ భరింపజాలక నాసతిమణియంకతలంబునశిరంబుచేర్చి యుట్లేనిదిండితినె.. అనిదీయందు నన్నవ్వరో యొక్కడికో నీడ్చుకొనిపోయినట్లుండెను అమ్మమ్మ! ఇప్పటికి బాణములకు న్యస్తతఃజిక్కినది. (ఏకాశముగా) సావిత్రీ! సావిత్రీ! (లేచి) తనయంకతలమున నన్నుండింజఁజేసిన నాబహిఃస్వాగమేదీ! ఎచ్చటి కరిగియుండెనో! ఆమెనన్నిట్లు విడిచి యాశ్రమంబున కరుగునా? అట్లెన్నటికినిజేయడు. సూర్యాస్తమయమునకుఁ బూర్వము నేనుండించితిని. ఇప్పుడు మేల్కొంటిని. ఇప్పుడర్ధరాత్రినమయ మైనది. ఆశ్రమమునకు మేముతవరకును రాకయుంటిమని యంధులగు తల్లిదండ్రులెట్లు వంతురుచున్నారో! అక్కటా! ఇప్పుడు నాసతి యెందరిగెనో! ఈఅర్ధరాత్రీ సమయమున నేనుయ్యెనో! ఏవులివాతనైనఁ బోయిండునా? [అలోచించి] నిశ్చయముగా వట్లయైయుండును. అయ్యో! తన్వీమణి! నీవులేకున్న నాకీజగంబే! ఈతయవేల! హా! పరమేశ్వరా! మమ్ముఁ బరీక్షించుటకెట్టి యిక్కట్లు సంపాదించఁ జేయుచుంటిని! [సావిత్రీనుద్దేశించి] హా! సతి!

తే॥ గీ॥ పరిణయమునకు ముందె నీ + పాణి మేను
బోధియింటిని బులిఁ జంపి + పొలిమిన్న!
యిప్పుడు నట్టిది యొనఁగూడ + నేమి నేను
జూనైతిగదాయంచు + జూవగతు॥

(ఇందుక యూరకుండి ఆలోచించి) ఏమోగాని నానతి కెట్టి
మహాయమును మూడియుండునని తలంపను.

(సావిత్రీ ప్రవేశము)

ఆహా యముని దయచే దృటిలో నిచ్చటకుఁ జేరితిని.

సావి—(సత్యవంతునిజూచి) అహో! నాపాణిసాధుఁడు లేచి నాకొ
ఱకుఁగాబోలు నిటు నటుఁ జూచుచున్నాడు. ఆహా! ఇప్పుడు
నాకుఁ గలుగుచున్న సంతోషమునకు మేరలేకన్నది.

తే॥ గీ॥ మరణమందినవారలు + మరల బ్రతుక
గనుట గంటి నే యెటనైన + హృత్పలమున
మరణమందినవాదర్శ + మరలబ్రతుక
గంటి నేడు కృతాంతుర + కరుణలన॥

కాఠిణ్యమునందేరి నే నెంతయుఁ గృతార్థుఁడాలను. (సత్యవంతుని
సినమిఱపించి) నాధా! కుశలముగనుంటివా?

సత్య—హా! సావిత్రీ! వచ్చితివా! ఇంతవరకును నీవేమైతివోయని నీకై
సంతాపమందుచున్న నాకు నీవు నయనపర్యమొనర్పితివి. ఈ
యర్ధరాత్రీమున నీవెచ్చటికి బోయి యుంటివి? నీయంకతలమున
శిరముజేర్చి శయనంచిన తరువాత నేమి జరిగినదో యెరుగన్.

సావి—నాధా! నీకును నాకును నీ లోకమున ఋణము దీనినదనియు,
నితఁ బరలోకమునందెనునము సౌఖ్యమందుదుమనియుఁదలంచి
తినిగాని యట్లు జరుగలేదు. ఇగవంతుడు నాసాలిట నుండుట
చే మీకు సౌఖ్యము గలిగినది.

వత్స—(తనలో) నా నిద్రాసమయమున నేడయో జరిగియుండును.
(ప్రకాశముగా) సతీ! అదేమి?

సావి—అదియంతయు సావధానముగ నాశ్రమమునఁ దెలిపెదను.
మితల్లిదండ్రులు మన యాలస్యమునకు మిగుల వగల బొగ
లుచుందురు. సత్వరముగఁ బోవలెను, రమ్మ

వత్స—మన యాశ్రమమునకుఁ బోవునప్పటికి దెల్లవారును. రమ్మ.
(నిష్క్రమింతురు)

రంగము—(ఆశ్రమమున ద్యుమత్యేనుఁడు.

భద్రాంగి-ప్రవేశము)

ద్యుమ—(భద్రాంగిని జూచి) సతీమణీ! భగవంతుడు మన యిరువు
రకును దృష్టిఁ బ్రసాదించి కొడుకును కోడలను జూడకుండఁ
జేసినాఁడేమి! అక్కటా! నిన్న మధ్యాహ్నాసమయమున నర
ణ్యమున కరిగిన సావిత్రీసత్యవంతు లింతవరకును నాశ్రమంబు
ను జేరలేదు. (భగవంతుని నుద్దేశించి) హా! పరమేశ్వరా! దృష్టి
ప్రసాదించి యీదీనుల గడగండ్లబాలు జేయనెంచితివా!

భద్రా—అయ్యో! ఎన్నడును నట్లాశ్రమము విడిచియుండని వారే
మైరోగదా. అక్కటా! మనకింక నేమిగతి?

(నారదుఁడు ప్రవేశించును)

నార—(స్వగతము) ఆహా! సావిత్రీ! ప్రభావమంతయు మెచ్చవచ్చును.
కృతాంతునిగూడగెలిచి పతిని రక్షించుకొనఁగదా! (ఎదుట
జూచి) ఇదిగో! యముని వరప్రభావమువలన దృష్టిగలిగి సావి
త్రీసత్యవంతు లింకను నాశ్రమంబును జేరలేదని యివాప్యద్ధంప
తులు విచారింపుచున్నారు. (సమీపించును)

ద్యుమ——నారదమునీంద్రా! నమస్కరింపుచున్నాను. ఈదీర్ఘాననముపై
నానీనులగుడు.

నార——(ఆనీనుడగును)

ద్యుమ——మహాత్మా! తమరాక మాకుకుభప్రదమనికలంపుచున్నాను.

తే. గీ. కొడుకు సావిత్రితో నిన్ను + నడవికరిగి
యింతవరకును రాకుండె + నేమి కలమొ
ఘోరకాననమందు నే + క్రూరజంతు
వైన హాని గల్గించెనా + యనుచు వగతు

నార——రాజా! నీవు వారింగూర్చి విచారించ నక్కరలేదు. వినుము
నిన్నటితో నీ తనయునకు బ్రహ్మయిచ్చిన యాయుర్దాయము
తీరినది.

భద్రాం }
ద్యుమ } —హా! కుమారా!

నార——స్వపాలా! చెప్పుచుండగనే యింత తొందరయేల? ఇటువినుము
ఈ సంగతి పుణ్యవతియగు సావిత్రీకి దెలిసియుండట చేతనే
యామె యతని వెంట నరిగినది.

భద్రాం——మునీంద్రా! ఇంకను వినవలసినదేమున్నది! కడుపు దహిం
చుకొని పోవుచున్నది.

నార——చెప్పదలంచినదంతయు జెప్పసిండు. అట్లాత డరణ్యమున కేగి
కట్టెలకు గొట్టుచుండగాఁ దలరొప్పి బాధ సంభవించ దానిని
భరియింపఁజాలక సావిత్రీయంకతలమున శిరముజేర్చుకొని
నిద్రను మునింగెను.

ద్యుమ——అయ్యో! ఆనిద్రయే దీర్ఘనిద్రయయ్యెనా! మునీంద్రా! హా!
భగవంతా! దృష్టిప్రసాదింది కొడుకుఁడుజేసి, నీవు నవ్వుచుం

టివా? (నారదుఁజూచి) తాపసోత్తమా! తరువాత నెట్లు జరిగినది?

నార—అప్పుడు కృతాంతుఁడగుదెంచి తన పాశములచే నత్యవంతుని శరీరమున జీవుని నెడలదిగిచి బంధించి తన నగరాభిముఖుఁడయ్యెను.

భద్రా—హా! కుమారా! మాకింక దిక్పవ్వరు? సావిత్రి నేమిచేసితివి?

ద్యుమ—సావిత్రియు నతనిమార్గమునే యునునరించియుండును. (నాక దునిఁజూచి) ముసీంద్రా! ఇంక జెప్పనక్కరలేదు. మేము వారిని గఱసికొనట కాజ్ఞనీయుఁడు.

నార—దంపతులారా! ఈయారాట మేటి? సత్యవంతుని జీవములఁ గొనిపోవుచున్న యమునివెంట సావిత్రి యమలోకమువలకును జరిగి తన సుగుణములచే నాతనిని మెప్పించి ప్రభమవరమున మీకు దృష్టి గలుగునట్లును, 'ఁడవవరంబున నశ్వపతి పుత్ర'వఁతుఁడగునట్లును, వరంబు గ్రహించి తుదకు భర్తను గూడ బువర్ధివీతుఁడగునట్లు జేసికొనెను. వారిప్పుడే యియ్యెడ కరుదెంతురు.

ద్యుమ—తాపసోత్తమా! సంతోషము బట్టకాలకయున్నాను.

భద్రా—ముసీంద్రా! సంతోషవార్త దెలివిన మీకు నమస్కరింపుచున్నాను.

నార—(ఎడటఁజూచి) అదిగో! సావిత్రీ సత్యవంతులు వచ్చుచున్నారు.
(సత్యవంతుడు, సావిత్రి ప్రవేశము.)

సత్య—తరుణీ! నీమహిమాతిశయమునఁగదా నేను జీవించితిని. అదిగో! నారద ముసీంద్రుడుగూడ వచ్చియున్నాడు. (సమీపించి) తండ్రీ! నమస్కారములు.

సావి—అత్తమామలారా! వందనములు.

ద్యమ—(సత్యవంతునిజూచి) వత్సా! వచ్చితివా! నాయనా! మన
మండలమును సావిత్రిచే రక్షింపఁబడితిమి. (సావిత్రినిజూచి)
తల్లీ! సావిత్రి! సీతారణంబున శుభయకులములు బవిత్రములై
నవి. అసమానాద్భుతమహిమగలిగిన నీవు మాకుఁ గోడల
వైతివని గర్వించుచున్నాను. నీవు నాకునివిషయమైయొనర్చిన
మహిమయంతయు నారదునివలన నిష్పడే వింటిని. మాకుఁ
బుత్రభిక్షయు, దృష్టియు నీవలన గలిగినవి. నిన్నుఁగొనియాడ
నెవ్వరితరము!

నార—తల్లీ! సావిత్రి!

సీ! చారిద్యోమునుబొంది + తద్గయు నిడుమల

జెందుచుంటిరని వీ + క్షిందియుండి

వైవాహికంబైన + వత్సరంబునకె వ

తికి మృతియుండుట + దెలిసియుండి

వలదంచు పలుమారు + వలికిన తల్లిదం

డులమాట నొక్కొంత + తలపకుండ

సత్యవంతునిఁదప్ప + సమ్మతించ మరొండు

వరునియంచు వదించి + వానిఁగాంచి

తే॥ గీ॥ యంతకుని మెప్పుకొని + యతనిగాచి

యత్తమామల యంధత + నవనిబాపి

దల్లిదండులవిషయమై + తగినవరము

గాంచి యుభయకులముల ర + క్షించి తీవు,

లోకముననున్న నవరాండు నిన్నుజూచి పతివ్రతాత్వమును

నేచ్చుకొందురుగాక! నీవు దీఘసుమంగలివై యుందువుగాక!

సత్య—(ప్రకృంజూచి) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

(పౌరులు కొందఱు ప్రవేశింతురు)

పాప—(తక్కినవాటితో) ఇదుగో! మన ద్యుమత్యేనమహారాజుగా
రు! (ద్యుమత్యేనునిజూచి) మహారాజా! దండములు, మియు
లను రాజ్యభిష్టులుగాజేసిన చిత్రకేతుని పరిపాలనము కూర్చి
రముగా నుండుటచే బ్రజలందఱు యాతనిని బంధించి
వధించిరి. ఇప్పుడు రాజ్యమరాజకమై యున్నది. దేవరవారు
విచ్చేయవలయును.

సత్య—మీరు పాపము. మేము రేపుదయముననే బయలుదేరి వచ్చె
దము. మారాక మంకుల కెఱిగింపుడు.

నార—(ద్యుమత్యేనునిజూచి) రాజేంద్రా! వలసినవన్నియు సమకూ
డెను. ఇంక మీరు గొఱంత యేమియులేదు. నీవిక బురమున
కరిగి సత్యవంతుని రాజ్యాభిషిక్తునిగఁజేసి భగవదారాధన
యందు గాలము గడుపుము. అభిషేకోత్సవమునకు నేనుగూడ
వచ్చెదను.

ద్యుమ—మహాప్రసాదము! (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంగము:—సాశ్వపురమున సభామంధిరము సింహాసనముపై
సత్యవంతుఁడు సావిత్రి; ద్యుమత్యేనుఁడు నారదుఁడు
నుంతులు మొదలగువారు ప్రవేశము)

ద్యుమ—కిరీటమును సత్యవంతునిశిరముపై జెట్టి వత్సా! వంశక్ర
మానుగతమగు సీసాశ్వరాజ్యము ధర్మసంధుఁడవై చిరకాల
ము పరిపాలింపుము.

నార—

మ॥ ఇలయెందాకనుధాంశుఁ డంబుజహితుం • డెందాక బృందారకా
వలి యెందాక జెలంగు నంతదనుక • బాలింపు మీభూమి, ను
జ్జ్వలమాణిక్యకిరీటకుండల విరా - జన్నీల సంఘాత కుం
తల విభాజితపూర్ణచంద్ర నిభవ • క్రా! సత్యవంతాహ్వయా!

ద్యుతుత్సేనా ! వరమేశ్వరుని కృపవలన మీకష్టములన్నియు
దొలంగినవి. మీరాజ్యము మీకు లభించినది. సత్యవంతుని
రాజుగా నొనర్చితివి. ఇంక గావలసిన దేమున్నది?

ద్యుమ—

తే॥ గీ॥ ధరణి సావిత్రినామంబు • స్మరణసేయు
నువిడిలెల్ల పావంబు బా • యుదురుగాక!
నెలతనక్కర్చి దిశలందు • నిండుగాక!
ధర్మమే జయంబునుమాట • తనరుగాత!

నార—శధాస్తు !

(తెరివాలును)

ఇది చతుర్థాంకము

సర్వము సంపూర్ణము

చిత్రికేతుడు శహస—ఆదితాళము.

పోపోరా - కూరా - యినాడే॥

పురమువిడిచి - వనలకేగ - వరసుతుడు, సతియు వెంటరా॥పో॥

మదముపోయెనే - నాబలము తెలిసెనే, నీ

మదికిశాంత మొదలెనే - యిప్పుడు ॥పో॥

ద్యుమత్యేనుడు - చిత్రహరి—ఏకతాళము.

ధాతావ్రాత - చాటతరమే॥

భూతలపతిని - పాలచిననేను

భూతినివిడిచి - కానలకేగనయ్యెగా॥ ధా॥

చిరుతప్రాయమువాడు - చిన్నకొమరుడూ

అరణ్యభూములందు - హా యెటులుండు॥ ధా॥

సావిత్రి - బేహగ్—ఏకతాళము.

ఆహా! యీకాననంబు యెంతో - అందమై చెల్లువొండగా

మహానందమయ్యగా నా - మానసంబునకు॥ ఆ॥

సాక్షీ॥ అఖిలపుష్పకరులతాళోభితంబు

విమల సలిలాసారకాసారయుతంబు

మిత్రీము॥ కాంచగించమిగుల కనులపండువాయెగా

చూడజూడ వింతి యెంతో దోచెగా॥ ఆ॥

సత్యవంతుడు - తోడి—అటతాళము.

ఎంతానినర్జింతు - నింతిచక్కదనము - నింతిచక్కదనము

కంతుచేతికఠారీ-వహ్వలె యీనారి - యీనారీ మణిసోయగ॥

మెంత॥

తాపసులకైన మదన - తాపముగల్గించి, సం

తాపమందగజేయు నీ - పద్మాక్షీ॥ సెంత॥

సత్యవంతుడు-కల్యాణి— ఏక తాళము.

మదవతిగనగను మదనుం డదయుంజై

వదును శరముల బటపెడి - నాహృదయమున

ఈబాల - ఈగణశీల - యీబేల యేభూ

పాలు గృహమును - పావనము నేయ నున్నదో॥ మ॥

సత్యవంతుడు - కన్నడ—ఆదితాళము.

మానిని నీవెవ్వతచే యను - మానము మాని పచింపగదే

కానసభూమికి నొంటరిగా - జనుడెంచితివే॥ మా॥

తల్లిదండ్రుల నామం బొప్పగ - దగ వినిపింపగదే

యుల్లమురంజిల్లెను నిను - జూడగను॥ మా॥

సావిత్రీ - పూరికల్యాణి—ఏక తాళము.

స్వప్నందనా నీ యుపకారము - మరువ జాలను

నిష్కేతుక కరుణబూని - నిజముగ బులివాతను

బడగ నుండిన - పడతిని - నా గాపాడితి వీవు॥ స్వ॥

ఏమియొనిర్చిన - దీతిదు - ఋణము గావున

నీమము తోడను - బ్రణుతి గావించెద॥ స్వ॥

సత్యవంతుడు - నాదనామక్రియ—ఆదిఏక తాళము.

అవివాహితనని - యతివబలుకుట నాసకలిగె నాకిక

నాశోరిక తెలిపిన - నాతి యేమని తలచునో!

తేజుపక యుండిన మదనుని గెలుచుట యెటులో॥ అ॥

గాలవుడు - వసంత—ఏక తాళము.

మరునిగెల్చినవాడే - మహిని ధన్యుడగు సుమా

కాననమందున - గతినతపము నేయగ నేల

తీర్థముల కేగగనేల - నిష్ఠలు జరుపగ నేల

గంగాదినదుల స్నాన - జపములేల॥ మ॥

సత్యవంతుడు - సారంగ—హావక తాళము.

పోవుచుంటివా - పూర్ణేందువదనా

నీచెలి నీకును - నాసఖుడు నాకును

యింతలోన - నెడ - బాటు గావించిరి॥ పో॥

మరల నిను జూచు - భాగ్యము - తరుణిమణి - గలుగునో
గలుగదో॥ పో॥

సత్యవంతుడు—కల్యాణి.

ఓరి తులువా - యిటు రచ్చిక॥ ఓ॥

ఈశరమునన్ - నీశిరము - ధరను -బడగా -నరగునజేసెడ॥ ఓ॥

మున్న రాజ్యముగొని - వనములకు మము - బంచితి వది

చాలక - యిప్పు డరుదెంచిన నిన్ గూల్చెద - చీల్చెద
వేల్చెద॥ ఓ॥

సత్యవంతుడు—కమాచి.

ఆనాడు -వనలోన-గాంచిన-పూబోడి-నీనాడుమరలగంటిగా॥ఆ॥

ఈమె - యిటుకు చనుదెంచుట కేమి కతమొ

నామానన మతి సత్రోష మగ్న మయ్యె॥ ఆ॥

ద్యుమత్యేనుడు—జంఝూటి.

ఇటురమ్మా నరపాలా॥ ఇ॥

పటుతర సౌఖ్యశ్రీల నందుచు - బాలించి పుడమి - నేటికి

సంకటముల నందుచు నుంటిని॥ ఇ॥

రాజాధిరాజనయ్య విరాజితలీల నిను

బూజింప లేనయితిని - తగినవిధమున॥ ఓటు॥

అశ్వపతి

చింతిలకయ్యా - నీవు - స్వాంతమునందున॥

వంతలెవరికై తప్పవు - మును భూకాంతు లెందఱిటు

చింతల జెంది - పిదప సౌఖ్యవంతులైరి॥ చి॥

కలిమి లేములు - కావటికుండల వంటివని

తలపుము నీమదిని - లలితచరిత॥ చి॥

అశ్వపతి - ఫీలు—రూపకము.

సాపితీవరమున - జన్మించెను నాకీబాల ।

భూవర దీనిని - కోడలుగా గొనుమా గుణశీల॥ సా॥

రాజపుత్రీనని రాజనమూనక - రహిమిక్కు

పరిచర్యలు నేయుచునుండును - భక్తిని నెలమి॥ సా॥

సత్యవంతునే - మానసమున గోరిన సుదతీ

నిత్యము నాతనినే - స్మరియించెడు సుమతీ॥ సా॥

వసములనుండి మటంచును - వనటగొందకుము భూపా

కలిమి లేములు - కావటికుండలు - కులపీసా॥ సా॥

ద్యుమత్యేచుడు - కమాచి—అదితాళము.

స్వసతీ వినుమా - నామతి॥ స్వ॥

ఆగర్భశ్రీమంతురాలు - ఎండకన్నెగగదు

కానలయందుండనే - ఆకు లలములు భక్తించునె

నారచీనెల దాల్చునె - దర్భశయ్యల మేరుజేర్చునె॥ స్వ॥

సత్యవంతుడు.

భలిభలి - నాజన్మము - సఫలతఁజెందెను॥ భలి॥

కలికిమిన్నను - నాకొసగగ - యీభూ

తలవతి యగుదెంచెను॥ భలి॥

నాడు వనిని చూచిన - నాటనుండియు పూ

బోడిపై హృదయము జిక్కిన యందుకు,

నేడు నాకొరిక దీరెను॥ భలి॥

సాపితీ - మరట—రూపక తాళము.

ధన్యనైతిని జగ - న్నాన్య నైతిని॥

ఏనుగోరిన సత్యవంతునే - గైకొన గంటిని

కోరికనఫలంబయ్యెను - కుతఃమునండు॥ ధ॥

ఈతనిగొనిన భాగ్యమే భాగ్యము

పతివదనేవ నేయుదు - దరియించెద॥ ధ॥

సావిత్రి - మోహన—ఆదితాశము.

మనోనాథ వనికి - ననుంగూడ గొనుము॥ మ॥

నినుగూడి నేవచ్చెద॥ మనో॥

అదియేమొ నినుబాయ - మది యొప్పుకున్నది నేడు॥ మ॥

సవమలాండ నాముద్దు - సమ్మతి చెల్లింపుచూ॥ మ॥

సావిత్రి - శంకరాభరణం.

వసవిచిత్రముల గనగా - మనమున కోరికయయ్యె॥ వ॥

వలదని పలుకగ - గొని పొమ్మా వారిజనేత్రా - సుగుణచరి

త్రా - ధీజనమతిపాత్రా॥ వ॥

సత్యవంతుడు - ముఖారి—ఆదితాశము.

వలదు వలదు కలికి - వనికిరా నీవు॥

ఉపవాసంబున మది - నెంతయు డస్పితివీ

వడుగైన వనిలొ - నిడగళ్ జాలవు॥ వ॥

సావిత్రి - ముఖారి—రూపకతాశం.

నీపదనేవయు - శ్రీపతిసేవయు జేసెడినాకు

ఉపవాసశ్రమ కల్గునే - యూహింపుము మదిని

ఆవిసినంబంతయు - తరులతరలచే

దీపించునటంచును వింటిని - దోడ్కొని పొమ్మా॥ నీ॥

సత్యవంతుడు—కమాచి.

ఓనుగొనుమా రమణిమణి యీవనరమణీయత॥ క॥

కనులరగ - డట్టంబుగ నల్లుకొనిన ఘనలతలు

మనమున కుల్లసము గొలిపెడు వనిపిటపంబుల॥ క॥

చెంగు చెంగునదాటెను కరంగంగల్ . నానిక
భంగము నొందింపగ బహువైతైకి వ్యాఘ్రుంబుర॥ కను॥

సత్యవంతుడు—అదితాళము.

భరియింపగజాల . నాతలబాధ . పడతీ॥
కన్నలు గానగరావు . మిన్నగనబడదు
జరములు లాగడి . దేహము నడకడి
ధన్వినిపించదు . కంఠము నన్నగిలె
నోటమాటరాదు . తలవోటధికమామో॥ భ॥

సాదితి - బారువ—అదితాళము.

హా రమణ - నన్న బాసిపోతివా . నన్న బాసిపోతివా॥
పెండ్లినాకిమాటలెల్ల . మరచితో
లయ్యో - మఱచితో - కుయ్యాలింపవే॥ హా॥
నీవు నన్న బాసిన - తనునెట్లు నిలచును
నీతలిదండ్రిల . నేవల నెట్లు మఱచితివి॥ హా॥
నారదువాక్యములు . సత్యము లయ్యెను
ప్రాణవిభూనను - పాలించెడి వారెవ్వరు॥ హా॥

సావితి - ఫీలు—ఏకతాళము.

మంతునిచ్చి నా - ప్రాణవిభుని గాచెదవా
ఘోరపురుషా - నీవెవ్వరవు॥ మం॥
కలబాధ ఆధిక్యమై . ధరణి నొరగెను
కరుణదలచిబోవుమా కలుషరహిత॥ మం॥

యమురు - వసంత—అదితాళము.

ప్రాణము గాచెడివాడనుగాను - ప్రాణముతీసెడివాడన నేను
నేటితోడీరె . నీతనియాయువు
కాలుడనై - గ్రాలెడికతమున
యితనిజీవముల - హరియింపగవచ్చితి॥ ప్రా॥

సావిత్రి - నాదనామక్రియ.

పోవుచున్నావా - హాశమనా! నాపతిప్రాణంబులబాపి॥ పో॥
 ఈవిధిగజేయగ - నీకును దగునే
 భావింపవడేలా - పడతికి నిది దుఃఖంబని॥ పో॥
 సాధుగుణుడు - నచ్చరితుడు - నజ్జననుతుఁడు
 నాదయితుడు - నీకేమి యెగ్గునలిపె॥ పో॥
 నతికిని - పతిలేని - బ్రతుకు క్షితిపయివ్యర్థమనుచు
 మతిదలపవడేల - గుణశీలా - యీబాలకు - దుఃఖము
 కలిగింపగనేలా॥ పో॥

సావిత్రి - జంగ్ల.

శమనా - యిదితగునా - ధర్మముగనుమా॥
 ధర్మపురుషుడవు - ధర్మము దెలిసినవాడవు
 పతివిరహితనుజేసి - యధర్మవర్తివగుదునే॥ శ॥
 నుగుణశీలుడు - హరిచింతనాలోలుడు
 నత్యవంతు నీతని - నరగున నేలుమా॥ శ॥

యముడు - కళ్యాణి.

కడదూరం బిటువచ్చి - బడలితివీ పడతీ॥
 మరలుము - మరలుము - మరలరాదు నీవతి॥
 మర్త్యుల కగోచరమగు - నారూపము
 గననోదితి నీవు - నుదతీ॥ క॥
 కర్మంబునకై కడువగవక
 ధైర్యంబుఁబూనుము - తరుణీ॥ క॥
 అగమ్యం బిటపైనుండినమార్గం
 బగునే రా తెగింపగ - మగువా॥ క॥

సాక్షి - అతాణా.

పతివదనేవను ధన్యతనంది నా
కతినుకరంబగు నేమార్గంబయినా!
ధర్మమూర్తి సీదర్శనమున - ధన్యతనందక
తగునె మరలిపోవగ - నావిభుని విడలి॥ పతి॥
పతు లెచ్చట నుందురు - సతులును నచ్చటనే
సతిముదమందుచు నుందురుగా పితృపతే॥ ప॥

యముడు - శహస—అదితాళము.

ఇంతిమహిమ యద్భుతమ్మునించెగా
యద్భుతమ్మునించెగా - మహాద్భుతంబునించెగా॥
యసిపతివసముదాటి - నైతరణితరించెను
నాలోకంబున కరుడెంచెను॥ ఇం॥

యముడు - కళ్యాణి.

ఇద్దితిరమణీ - చచ్చెర సీవతిప్రాణములు - మెచ్చవచ్చె సీన
చ్చరితమునాకు॥ ఇ॥
అఖలజీవుల - కంతకుడనై - దనరెడినాకే భీతిగాల్పితివి॥ ఇ॥
సద్గుణవంతుడు - పత్నీవంతుడు
శాశ్వతజీవియై - బరగును భూమిని॥ ఇ॥
భాగ్యభోగములందుచు - సంతతిగాంచి
రాజులగల డిక - రమణీయ “కల్యాణి”॥ ఇ॥

యముడు - హిందూస్తానికాఫి—ఏకతాళం.

విరిణినిను నుతిసలువగ, నాతరమే
ణించుచు నుంటి॥

సీదగుచరితము - మోదముగూర్చెగా
సాదరమతి సీగతి - నాధునిబ్రీతికించిన
సారసాక్షి నెందు గాంచనైతి॥ వి॥

సావిత్రి - భైరవి—ఆదితాళము.

ఇదెవ్వరిది - గొనుమ - ముదమున - నే నేగద ధర్మపురమా
గతిందిన - పతిని - బ్రతికించితి వీ
క్షితి నినుబోలిన - నతికలదే॥ ఇ॥

మంగళహారతి - మోహన—ఆదితాళము.

సారహరితీ - శైవర - శ్రీపతీ
ధీర - సందకుమార - దమజవిదార - సువిచార॥ సా॥
గోపికాల్లా - నందీపిత - సుశీలా
పాపహర యదుదీప - గతసంతాప - సుకలాప॥ సా॥
పక్షిరాద్గమనా - సురపతా రిపుమతనా
రక్ష - కమలదళాక్ష - దనుజవిపతా - శ్రీపతా॥ సా॥
సామకానలా - ధర - సీతారామయాలా
భీమానజప్రియకామా - సుగుణస్తామా - సుతనామా॥ సా॥

పాండవవిజయం డిటా	0-12-0
పాండవాశ్వమేధము డిటా	0-12-0
అహల్యాకాపవిమోచనం	0-12-0
కాంతామతీ డిటా	0-12-0
సంపూర్ణరామాయణం కొ. న.	1-4-0
ఫాలాఫ్ విజయనగర్ శ. రా.	0-12-0
కాంతామతీ గూ. కో.	0-12-0
మహాభారతము సం. కిం.	1-4-0
చింతామణి రా. నా.	1-0-0
ప్రహేళికాపరాకరణం డిటా	1-0-0
తులసిదేవి ము వెం	1-4-0
సావిత్రి హరికథ అ నా	0-12-0
కంతాభరణము పా లి	1-0-0
దోర్జకీకాపవిమోచనము అ గు	1-0-0
గులేబకావలి డిటా	1-0-0
జయచంద్రచంద్రరేఖావిజయం	0-10-0
వక్ర బకావలి డిటా	1-0-0
సరిపూరిణి చా పుం	1-0-0
ప్రహేళికా కే రా	1-0-0
శివాజీవిజయము డిటా	1-0-0
సత్యహరిశ్చంద్ర కా పి	0-12-0
మహానంద కొ స	0-12-0
దుర్గావతి నం తి	1-0-0
సంగీతస్త్రీపాహసం చ మా	0-12-0
భూలోకరంభ డిటా	1-0-0
స్త్రీపాహసము వెం వెం	0-10-0
సాత్రాజిత్రియం బ లి	0-14-0
బుద్ధిమతీవిలాసము డిటా	1-0-0
సత్యహరిశ్చంద్రీయం డిటా	1-2-0
దిక్పతికళ్యాణము జి బా	1-0-0
రంగరామకడనమహాకారంకాసా	1-0-0
ప్రసన్నయాదవము	0-6-0

గయోపాఖ్యానము	0-8-0
చతురచంద్రహాస	0-8-0
శ్రీకృష్ణరాయభాగం చ మా	0-12-0
బాబ్బిలియుద్ధం శ్రీ కృ	1-0-0
సత్యహరిశ్చంద్ర	1-0-0
సంగీతసావిత్రి	1-0-0
సంగీతప్రహేళిక	0-12-0
ప్రమీలాష్టనీయం ద్రో శ్రీ	0-8-0
శ్రీకృష్ణరాయభారం శ రా	0-12-0

హాస్యరసపు గ్రంథములు.

హాస్యపుపాటలు	0-6-0
శ్రవణానందం	0-4-0
శృంగారచాటుపద్యములు	0-4-0
గొల్లరత్తి	0-4-0
రంగపాని	0-4-0
వైరాగ్య చింతామణి	0-4-0
సుబ్బిశెట్టిదివాళ	0-4-0
బటాచోరు బ్రాహ్మణుడు	0-4-0
రామదాసు బంధఖాన	0-4-0
బెజవాడగుంట	0-2-0
నారాయణమ్మ నాయుడుబావ	0-2-0
నారాయణమ్మ పాట	0-2-0
ముద్దులమోహనాంగి	0-2-0
వేళ్ళామృతము	0-2-0
నిరదోష్టగిఫార్సు	0-2-0
స్త్రీలపాహసము	0-2-0
తమాపాపచారము	0-2-0
కారంలేనికంగారు	0-2-0
తల్లికిమొగుడు	0-2-0
అదంగుల మీటింగు	0-2-0
మాదాకవళంపూయ	0-2-0

ఇంకను యితరగ్రంథములు వలయువారు ఈక్రిందివిధినామాకు వ్రాసిన బడయ్యగలరు.

రంగా వెంకటరత్నం,

బుక్కుసెల్లర్స్, బెజవాడ.

వైద్యపుస్తకములు, నాటకములు, వేదాంత
పుస్తకములు, హరికథలు, ప్రబంధములు, జ్యోతి
షపుస్తకములు, శతకములు, దండకములు, నవల
లు, హాస్యపుస్తకములు, యింకా అనేక విధములు
గల పుస్తకములు మాదగ్గరను కలవు. నేడే కార్డు
వ్రాయుడు.

రంగా వెంకటరత్నం,

బుక్కు-సెల్లర్స్, బెజవాడ.

14598